ADLİYE CERİDESİ

Adliye Vekâleti tarafından ayda bir neşrolunur

Sene: 11 Temmuz 1932 Sayı: 120

RESMİ KISIM

KANUNLAR

Maaşatın tevhit ve teadülü hakkındaki 1452 numaralı kanuna merbut cetvelde tadilât icrasına dair kanun

Kanun Numarası: 1992
Neşri tarihi: 31-5-932

Madde 1 — maaşatın tevhit ve taadülü hakkındaki 1452 numaralı kanunun ikinci maddesine merbut cetvelin İktisat

1

vekâleti kısmında bulunan (mukavelâtı ticariye tetkik dairesi) kadrosu yerine merbut cetvelde gösterilen kadro ikame edilmiştir.

madde 2 — mukavelâtı ticariye tetkik dairesi hakkındaki 15 şubat 1926 tarih ve 742 numaralı kanun mülgadır.

madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

madde 4 — Bu kanunun hükmünü icraya İcra vekilleri hey'eti memurdur.

31-5-1931

Derece	Memuriyetin nevi	Adet	Maaş
	Beynelmilel ticaret ve iktisat mukavelelerini tetkik müdürlüğü:		
5	Müdür	1	80
9	Müdür muavini	2	40
11	Mümeyyiz	1	30
14	Kâtip	1	20
15	Kâtip	1	17,5

* * *

10 mart 1296 tarihli İhtira Beratı kanununa bir madde ilâvesi hakkında kanun

Kanun numarası: 1939
Neşri tarihi: 7-4-1932

Madde 1 — Senelik resim taksitleri dördüncü madde ile tayin olunan tarihlerde tediye edilmediğinden dolayı hükümden düşen ihtira beratlarının, vadesi geçmiş seneler taksitleri

iki misli ceza ile birlikte verildiği takdirde hükümleri iade olunur.

Ancak bu suretle hükümleri iade olunan beratların muayyen olan müddetleri hiçbir suretle değiştirilemez. Bu kanunun hükmünden istifade için berat müddetinin bitmemiş olması ve kanunun neşri tarihinden itibaren bir sene zarfında müracaat edilmiş bulunulması lâzımgelir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun tatbikına iktısat vekili memurdur.

4 - 4 - 1932

* * *

1331 numaralı kanuna tevfikan verilen tapu senetleri harçlarının bakiye taksitlerinin affına ve gayri mübadillere verilecek gayri menkul emvalin tapu harcından istisnasına dair kanun

Kanun numarası: 1944
Neşri tarihi: 13-4-1932

Madde 1 — Mübadil, gayri mübadil, muhacir ve saireye kanunlarına tevfikan teffiz veya adiyen tahsis olunan gayri menkul emvalin tapuya raptı hakkındaki 28 mayis 1928 tarih ve 1331 numaralı kanunun sekizinci maddesi mucibince taksite raptalunan tapu harçlarından henüz alınmamış bulunan taksitler affolunmuştur.

Madde 2 - Mevcut kanun ve itilâfnamelere göre gayri mübadil addi lâzımgelen Türklerin Türkiyede alacakları gayri menkul mallardan istihkak mazbatalarındaki miktarı tapu harcından müstesnadır.

Madde 3 – Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 – Bu Kanunun ahkâmını icraya Maliye vekili memurdur.

10-4-932

* * *

Kat'î ticaret muahedeleri akti için müzakereye başlanmış veya başlanacak devletlerle muvakkat ticarî itilâflar akti hakkındaki 1679 numaralı kanunu muaddil kanun

Kanun numarası: 1997
Neşri tarihi: 31-5-1932

Madde 1 - 5 haziran 1930 tarih ve 1679 numaralı kat'î ticaret muahedeleri akti için müzakereye başlanmış veya başlanacak devletlerle muvakkat ticarî itilâflar aktine dair kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrası aşağıda yazıldığı veçhile tadil edilmiştir.

«Bu suretle bir veya birkaç defa da olarak aktedilecek muvakkat ticarî itilâfların müddeti 1933 senesi temmuz iptidasını təcavüz edemez.»

Madde 2 — Bu kanun 1 haziran 932 tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına İcra vekilleri heyeti memurdur.

31-5-1932

* * *

1076 numaralı kanunun üçüncü maddesindeki ilk fıkra ile cetvelin ve 1555 numaralı kanunun beşinci maddesindeki birinci müzeyyel maddenin tadiline dair kanun

Kanun numarası: 1972
Neşri tarihi: 28-5-1932

Madde 1 — İhtiyat zabitleri ve ihtiyat askeri memurları hakkındaki 1076 numaralı kanunun üçüncü maddesindeki ilk fıkra ve bu maddeye ait cetvel aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir:

(Her sene yapılan son yoklama neticesinde sağlam veya sakat asker edilenlerden tam devreli lise ve muadilleri ile yüksek derecede meslek mektepler, tüccar kaptan ve çarkçı mektebi ve muadili mekteplerden ve darülfünundan mezun bulunanlar sekizinci maddedeki şartları haiz oldukları halde ihtiyat zabiti yetiştirilmek üzere tahsillerinin nev'ine ve kabili-

475

yetlerine ve müdafaai milliye vekâletince takdir edilecek ihtiyaca göre muhtelif sınıflara ayrılırlar Bunlardan tüccar....)

Kıt'ada sefainde talim ve terbiye müddeti	Mektep sefain ve müesseselerde tahsil müddeti	Zabit vekilliği ile hizmet müddeti	Yekûn	Askerî ehliyetname
Ay	Ay	Ay	Ay	
6	6	6	18	3 üncü maddenin başında yazılı mekteplerden mezun olupta askerî ehliyetnamesi bulunmayanlar.
4	6	6	16	Tam devreli lise ve muadili mekteplerden mezun ve askerî orta ehliyetnamesi olupta askerî tam ehliyetnamesi olmayanlar.
2	6	6	14	Tam devreli lise ve muadili mekteplerden mezun tam ve orta askerî ehliyetnamesi olanlar.
0	6	6	12	Yüksek mektepler ile tüccar kaptan ve çarkçı mektebi ve darülfünun mezunlarından yüksek ehliyetnamesi olanlar

Madde 2 — 1555 numaralı kanunun beşinci maddesindeki (birinci müzeyyel maddenin) ilk fıkrası aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

Üçüncü maddede yazılı derecelerdeki tahsili bitirdikten sonra şahadetname veya tasdikname alanlar ile her ne suretle olursa olsun tahsili terke mecbur olanların (lise veya muadili mektepleri ikmal etmeden tahsili terkedenler müstesna) nüfus kayıtlarındaki muvazzah künyeleri infikâkleri esbabile birlikte mektep müdürlerince her sene mektebin bulunduğu yerdeki askerlik şubelerine gönderilir ve tahsil dereceleri de hüviyet cüzdanlarına kayıt ve tasdik edilir. Askerlik . . . . .)

Muvakkat madde - İşbu kanunun neşrinden evvel ihtiyat zabiti yetiştirilmek üzere hazırlık kıt'alarında celbedilmiş ve

altı aylık hazırlık kıt'ası hizmetini ifa etmiş ve edecek olan orta mektep ve muadili mezunlarının hazırlık kıt'alarında geçirdikleri müddet kâfi görülerek terhisleri icra edilir. Bunlardan memur olanlar vazifelerine iade olunur.

Madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanunun hükmünü icraya icra vekilleri heyeti memurdur.

25-5-1932

* * *

Tahlisiye idaresinin teşkilât ve vazaifi hakkındaki 1445 numaralı kanunun 1755 numaralı kanun ile muaddel üçüncü maddesinin 1 inci fıkrasının tadiline dair kanun

Kanun numarası: 1955
Neşri tarihi: 14-5-1932

Madde 1 — Tahlisiye idaresinin ve teşkilât vazaifi hakkındaki 1445 numaralı kanunun 1755 numaralı kanun ile tadil edilen üçüncü maddesinin birinci fıkrası aşağıda yazılı şekilde tadil olunmuştur:

İkinci maddede yazılı vazifeleri ifa için Karadenize çıkan bilûmum sefainin beher rüsum tonilâtosundan (4) kuruş resim istifa olunur.

Madde 2 — Bu kanun 1 haziran 1932 tarihinden muteberdir.

477

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya İktısat Ve-.kili memurdur.

10-5-1932

* * *

Konya Ovası Sulama idaresinin teşkilât ve vezaifi hakkındaki 1053 numaralı kanunun birinci maddesinin tadiline dair kanun

Kanun numarası: 1971
Kabul tarihi: 21-5-1932

Madde 1 — Konya Ovası Sulama İdaresinin teşkilât ve vezaifi hakkındaki 26 mayıs 1927 tarih ve 2053 numaralı kanunun birinci maddesi aşağıda yazılı şekilde tadil edilmiştir:

« Konya Ovası Sulama İdaresi şahsiyeti hükmiyeyi haiz olup muamelâtı mülhak bir bütçe ile ve Ziraat Vekâletine merbut bir müdüriyet marifetile idare olunur. İdarenin merkezi Çumradır. »

Madde 2 — Bu kanun 1 haziran 1932 tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya icra vekilleri heyeti memurdur.

25-5-1932

Tabiiyet muamelelerinden alınacak harçlara dair 15 mayis 1928 tarih ve 1260 nuwpralı kanuna müzeyyel kanun

Kanun numarası : 1942
Neşri tarihi : 13-4-1932

Madde 1 — Tâbiiyet muamelelerinden alınacak harçlara dair olan 15 mayis 1928 tarih ve 1260 numaralı kanuna aşağıdaki fikra ilâve olunmuştur :

«Türkiyeye muvasalatları tarihinden itibaren bir sene müddeti geçirmiş olan muhacır ve mültecilerden, fakirliklerini bulundukları vilâyet veya kaza idare heyetlerine tasdik ettirenler, birinci ve üçüncü maddelerdeki harçlara tâbi değildir.»

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden itibaren üç sene müddetle mer'idir.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya icra vekilleri heyeti memurdur.

10-4-1932

* * *

Askerî ve Mülkî tekaüt kanununun ikinci maddesine bir fıkra ilâvesi hakkında kanun

Kanun Numarası : 1956
Neşri tarihi: 18-5-1932

Madde 1 — 1683 numaralı Askerî ve Mülkî Tekaüt kanununun 2 inci maddesine 8 numaralı fıkradan sonra 9 numara ile aşağıdaki fıkra ilâve edilmiştir:

479

(Mülga menşei küttabı bahriden çıkanlar için brik kâtibi « mülâzim sani » nasbedildikleri tarihten)

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 -- Bu Kanunun hükümlerini icraya Millî Müdafaa ve Maliye Vekilleri memurdur.

15-5-1932

* * *

Muhtelit mubadele komisyonu bitaraflar heyetinde inhilâl eden azalığa bir yenisinin intihap edilmesine ve bitaraflara mevdu vazaifi ahdiyenin sureti ifasına dair teati edilen notaların tasdiki hakkında kanun

Kanun numarası : 1973
Neşri tarihi : 28-5-1932

Madde 1 — Muhtelit mübadele komisyonu bitaraflar heyetinde inhilâl eden azalığa bir yenisinin intihap edilmemesine ve bitaraflara mevdu vazaifi ahdiyenin sureti ifasına dair hükûmeti Cümhuriye ile Yunanistan arasında teati edilen 7 nisan 1932 tarihli notlar tasdik olunmuştur.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükmünü icraya icra vekilleri heyeti memurdur.

25-5-932

* * *

Hariciye vekili namına hariciye müsteşarı Menemenli zade Numan Rifat Bey tarafından imza edilerek Yunan sefiri Mösyö Polychroniadise tevdi edilen nota suretidir

Sefir hazretleri;

Mer'i ihtilâfat ve bilhassa Ankara mukavelenamesile derpiş edilen bitaraf aza vezaifinin ilerde Mösyö Holstat ve Mösyö Andersen tarafından ifa edilmek üzere istifa eden M. Rivas Vicunanın yerine kimsenin tayin edilmiyeceği hakkında hükûmetlerimiz arasında vaki itilâfı işbu mektupla teyit eylemekle kesbi şeref ederim.

Maamafih şurası mukarrerdir ki mumaileyhima arasında ademi itilâf halinde Türk ve Yunan heyeti murahhasaları reisleri her münferit mesele için bilitilâf İstanbulda icrayı vazife eden muhtelit mehakim rüesasından birini üçüncü bir hakem olarak intihap edeceklerdir.

İhtiramatı faikamın kabulünü rica ederim.

Ankara: 7 nisan 1932

İmza

Numan

Yunanistan sefiri Müsyü Polychroniadis tarafından imza edilerek hariciye müsteşarı Menemenli zade Numan Rifat beye tevdi edilen notaa suretidir

Vekil beyefendi hazretleri;

Mer'i itilâfat ve bilhassa Ankara mukavelenamesile derpiş edilen bitaraf aza vezaifinin ilerde Mösyö Holstat ve Mösyö

481

Andersen tarafından ifa edilmek üzere istifa eden M. Rivas Vicunanın yerine kimsenin tayin edilmiyeceği hakkında hükûmetlerimiz arasında vaki itilâfı işbu mektupla teyit eylemekle kesbi şeref ederim.

Maamafih şurası mukarrerdir ki mumaileyhima arasında ademi itilâf halinde Türk ve Yunan heyeti murahhasaları reisleri her münferit mesele için bilitilâf İstanbulda icrayı vazife eden muhtelit mehakim rüesasından birini üçüncü bir hakem olarak intihap edeceklerdir.

İhtiramatı faikamın kabulünü rica ederim.

Ankara : 7 nisan 1932

İmza

Polichroniadis

KARARLAR VE TEFSİRLER

İstanbul Hükûmetince tekaüde sevkedilmiş iken bilâha ra Hükûmeti Milliye tarafından hizmete alınanların tekaütlükleri hakkında

Karar No: 702

1—İstanbul Hükûmetince neşrolunan 20 temmuz 1338 tarihli mecburî mezuniyet kararnamesine tevfikan tekaüde sevkedilmiş ve 1340 senesinden itibaren «erbabı iktidardan» olduğu kaydile Hükûmeti Milliyece hizmete alınmış olan, Diyanet işleri Reisliği müşavere hey'eti azasından Bahattin Efendi, mayıs 1931 tarihinde 1683 numaralı kanuna tevfikan tekaütlüğünü talep etmiş ise de, Divanı Muhasebat, mumaileyhin, evvelce tahsis kılınan tekaüt maaşını bir müddet almış olduğunu ve binaenaleyh ortada bir emrivaki bulunduğunu ileri sürerek bu hususlaki evrakı vize etmemiştir.

2 - Bunun üzerine Bahattin Efendi Meclisi Âliye müracaat etmiş ve hakkında Arzuhal Encümenince ittihaz edilip 18-7-1931 tarihinde tevzi edilen 4 numaralı karar cetvelinde «arzuhal sahibinin tekaütlüğü nazarı itibara alınmadan Hükûmeti Milliyece Diyanet İşleri müşavirliğine tayin olunduğu ve 7-6-1336 tarihli kanuna tevfikan kendisie aynı vaziyette bulunan Cemal Paşa hakkında İstanbul Hükûmetince verilen tekaüt kararının Büyük Millet Meclisince keenlemyekün addedildiği ve binaenaleyh vekâletin bu baptaki iş'arı veçhile mumaileyhe yeni tekaüt Kanununa göre ve memurluktan yeniden tekaüde sevkolunanlar hakkındaki hükümlere tebaan tekaüt maaşı tah-

sisi muvafık görüldüğü» beyan olunmuş ve mephus karar Meclis Dahilî Nizamnamesinin 57 inci maddesine tevfikan kat'iyet kesbetmiş olduğundan mumaileyh Bahattin Efendinin tekaüdü hakkında yağılacak başka bir muamele kalmamıştır.

3 — Ancak gerek Bahattin Efendi hakkındaki arzuhal Encümeni kararının ve gerek daha evvel Cemal Paşa hakkında Büyük Meclisce ittihaz buyurulan 338 numaralı kararın bu iki zatın hususî vaziyetlerine hasredilmesi ve hükûmeti sakıta zamanında tekaüde sevkedilerek bu muameleyi tekabbül etmiş ve o tarihtenberi maaş almakta bulunmuş olan bu kabil mütekaitlere teşmil edilmemesi de zaruridir.

4 — Bu itibarla, tevali edebilecek müracaatlarda ayrı ayrı kararlar ittihazı muvacehesinde kalınmamak ve hududu tevessüü malûm olmayan muamelâtı muayyen ve sarih ahkâma tâbi kılmak üzere Hükûmetçe 7 haziran 1336 tarih ve 7 numaralı kanunun tadilen büyük meclise bir teklifte bulunulması dahi lüzumlu ve zarurî addedilmiştir.

25-5-1932

* * *

Belediye kanununun 103 üncü maddesinin son fıkrasının tefsiri

Tefsir No. 175

10 nisan 1930 tarih ve 1580 numaralı belediye kanununun 103 üncü maddesinin son fıkrasında yazılı olan (mülkiye tekaüt kanunu) ibaresi, işbu kanunun kanuniyet iktisap eylediği zamanda hükmü cari olan 11 Ağustos 1325 tarihli (memurini mülkiyenin tekaüdüne dair kanun) u istihdaf eylemektedir.

16 - 5 - 1932

* * *

Maarif vergisi kanununun 5 inci maddesinin mülga olduğu hakkında kararname

Karar No. : *709*

Bilâ vasıta vergilere munzam kesirlerin tevhit ve nisbetlerin tadiline dair olan 1454 numaralı ve 24 mayıs 1929 tarihli kanun 22 haziran 1927 tarih ve 1130 numaralı maarif vergisi kanununun birinci, ikinci, dördüncü maddeleri hükmünü sarahaten ilga ederek kesri munzam sisteminde meclisi umumilere verilen müstakil vergi tarhı salâhiyetini refetmiş, devlet vergileri esasile birleştirerek nisbetleri muayyen maarif hissesi şeklinde tefrik ve tesbit etmiştir.

Maarif vergisi kanununun üçüncü maddesinde kesri munzamların meclisi umumilerce azamî hat ve miktarını tesbit etmek salâhiyeti, tevhidi küsurat kanununda sarahaten lâğvedilmediği halde tevhit hükümlerinin bu salâhiyetleri bizatihi ilga ettiğine nasıl tereddüt caiz değilse kesri munzam namile idarei hususiyelerin maliye ve tahsil memurlarına tahsil hizmeti ve asıllarına ait tahakkuk defterleri istenmesi gibi külfetler tahmiline imkân bırakmış olmasına nazaran 5 inci madde hükmünün de mevzuu kalmamış olduğuna karar verilmiştir.

7-5-1932

* * *

Belediye vergi ve resimleri kanununun 31 inci maddesinin tefsirine mahal olmdığı hakkında

Karar numarası : *692*

Belediye vergi ve resimleri kanununun 31 inci maddesinde «Kasaba ve şehirlerde istihlâkatı mahalliyeye mahsus eşya

üzerine mahalleri belediyelerinin kararile duhuliye resmi vaz ve istifa olunabilir. » denmesine ve «istihlâk» kelimesi «mahallî» kelimesile umumî ve şümullü surette tasvip olunup şehir ve kasabalar halkının istihlâkâtı hasran ve tahsisen zikir ve beyan edilmemesine binaen, şehir ve kasabalara oralardan eşya tedarik eden mıntaka halkının istihlâki için ithal edilen ve bu maksatla oralarda satılan eşyadan dühuliye resmi alınması lâzımgelir. Aksi takdirde bir kasabadan eşya tedarik eden köylülerin aldıkları eşyaya ve keza uzun yolculuğa çıkan bir şöförün herhangi bir şehirden aldığı benzine ait duhuliye resminin şehir ve kasaba haricinde istihlâk edilecek kısmına isabet eden miktarı iade olunmak icap ederdi.

Bunun tatbik kabiliyeti olmadığı ve tahmil olunan birçok vazifeleri ifa ile mükellef bulunan belediyelere varidat temini maksadile tedvin olunan kanunun ruhile kabili telif bulunmadığı varestei izahtır.

Binaenaleyh şehir ve kasabalara ithal edilip oralarda satılan veya istihlâk için oralardan tevzi olunan ve duhuliye resmine tabi tutulan eşyadan bu resmin alınması doğrudur.

Hükûmete ait eşyanın duhuliye resminden istisnasına dair hiçbir kaydi kanunî bulunmadığından bu eşyanın da ayni hükme tâbi olması tabiidir.

Bir şehir veya kasabaya bilâtevakkuf imar yahut müddeti muayyene zarfında harice nakledilmek üzere ithal olunan eşyadan resim alınamıyacağı ise kanunun 35 inci maddesinde sarahaten zikrolunmuştur.

Mütalââtı anifeye binaen muhtacı tefsir bir kaydi kanunî olmadığına karar verilmiştir.

31-3-1932

* * *

Devlet memurları maaşatının tevhit e teadülü hakkındaki kanunun 5 inci maddesinin tefsiri.

Tefsir No.: 174

Devlet memurları maaşatının tevhit ve teadülüne dair olan 1452 numaralı kanunun 5 inci maddesinin mutlak ve umumî hükümleri, mülhak ve hususî bütçelere dahil bulunan maaşlı veya daimî ücretli tedris hizmetlerine şamildir.

5-5-1932

* * *

Bodrumun Yahşi Köyünden Vanlı Osman oğlu Bekirin ölüm cezasına çarpılması hakkında

Karar No. 703

Bodrumun Yahşi Köyünden Deveci oğlu Hüseyinin evini diğer arkadaşlarile basarak para ve eşyasını aldıktan sonra cürmün eserlerini ortadan kaldırmak maksadile Hüseyin ile karısı Ayşeyi ve bunların feryadına gelen komşuları Bekir Çavuş ile karısı Fatmayı deniz kenarına götürerek cümlesini kama ile yaralayıp öldüren ve cesetlerini denize atan Milâsın Çarşı Camii medresesinde oturan Vanlı Osman oğlu 1310 doğumlu Bekir hakkında Muğla Ağırceza Mahkemesince hükmedilen ölüm cezasının tahfif ve tahvilini müstelzim bir sebep

467

görülmediğinden Teşkilâtı Fsasiye Kanununun 26 ıncı maddesine tevfikan mezkûr cezanın infazına karar verilmiştir.

5-5-932

* * *

Teftiş mıntakaları merkezi haricinde tahkikat veya teftişatla iştigal ettikleri sırada hastalanan müfettişlere ikamet yevmiyesi verilmiyeceğine dair

Karar No. 705

Müfettiş ve müfettiş muavinlerinin yevmiye ve harcırahlarına dair olan 999 numaralı kanun, maaşları 2500 den az ve çok olan müfettiş ve müfettiş muavinlerile ücretle müstahdem müfettişlerin yevmiyeleri miktarına taallûk eden ahkâmı tadil ve buna müteferri bazı hükümler vazeylediği cihetle, bu kanunda sakıt kalan ahkâmın harcırah kararnamesile müzeyyelâtında münderiç umumî hükümlere tâbi olması tabiidir.

Zaten mıntaka haricinde kalmak için şu sebepler mülâhaza olunabilir: Vazife icabı, esbabı mücbire ilcası, hastalık vukuu ve zatî sebepler.

Vazife icabı olarak mıntaka haricinde kalacak olanlar için mezkûr kanunun 1 inci maddesinin (C) fıkrasında lâakal iki gün kalmak şartile ikamet yevmiyesi alınacağı sarahaten gösterilmektedir.

Aldığı emri resmiye istinaden ikamet edenlerin de elbette kendilerine bir vazife tahmili için orada ikametleri tensip kılınmıştır.

Zaten alınan emir üzerine yoluna devam edememek gibi sebebi mücbire müstenit tevekkuf ve teahhürün her bir günü için yevmiye verileceği, velev hastalık olsun, esbabı zatiyeden dolayı tevekkuf edilecek günler için yevmiye verilmiyeceği de

mezkûr harcırah kararnamesinin 8 inci maddesinde vazıhan münderiçtir.

Binaenaleyh ahkâmı mezkûrenin sarahatine karşı meselenin tefsirine mahal görülememiştir.

5-5-932

* * *

Eskişehirin Çifteler Nahiyesinin Belpınar Köyünden Dobay Osmanın ölüm cezasına çarpılması hakkında

Karar No. 704

Ormanda kasnak yapan Kıptı Gariboğlu Ahmedi elinden çiftesini almak için kavga çıkararak öldürmesinden ve altı ay sonra çoban Ramazanın otlatmakta olduğu koyunları gasbetmesi üzerine çobanın feryadına gelen köy halkına karşı silâh kullanarak Dudu kadını da bu suretle öldürmesinden dolayı Eskişehirin Çifteler nahiyesinin Belpınarı köyünden Çerkes Başcı oğlu 1314 doğumlu Dobay Osman namı diğer İbrahim hakkında Afyon Ağırceza mahkemesince hükmolunan ölüm cezasının tahfif ve tahvilini müstelzim bir sebep görülmediğinden Teşkilâtı Esasiye kanununun 26 ıncı maddesine tevfikan mezkûr cezanın infazına karar verilmiştir.

5-5-1932

NİZAMNAMELER

1701 numaralı Tütün İnhisarı Kanununun sureti tatbikını mübeyyin Nizamname

BİRINCİ KISIM

Tütün ziraati

1 - Tütün ziraati yasak olan yerler

Madde 1 — Kanuna merbut (1) numaralı cetvelde isimleri sayılı vilâyetlerde kısmen veya kâmilen tütün ziraati yasaktır.

Fakat icabında yasak olan yerlerin bazılarında (İnhisar İdaresinin teklif veya inzimamı muvafakatile) Gümrük ve inhisarlar vekâletile İktisat vekâletinin müştereken tertip edecekleri listeye göre İcra vekilleri Hey'eti kararile tütün ziraatine müsaade olunabilir. Yasak olan yerlerde İktisat vekâleti ve İnhisar idaresi berayi tecrübe tütün ektirebilir.

Madde 2 — 28 haziran 1933 nihayetine kadar tütünün hangi yerlerde ekilip ekilmeyeceğini kat'i olarak tesbit için gerek inhisar İdaresinin, gerek İktisat vekületinin tecrübeleri ikmâl etmeleri mecburidir.

2 - Fidelikler

Madde 3 — Tütün fidesi yetiştirenler ektikleri fidelerin hangi tohumdan ve nereden ve ne miktar saha dahilinde olduğunu fideleri ektikleri tarihten itibaren nihayet on beş gün zarfında merbut 1 numaralı nümune veçhile bir beyanname ile İhtiyar meclisine ve henüz Köy Kanunu tatbik edilmiyen yerlerde köy muhtarlarına ve bunlarda yedi gün zarfında işbu beyannameyi İnhisar Idaresine tevdie mecburdurlar.

Yunan sarısı denen tohumların ekilmesi ve bunlardan fide yetiştirilmesi yasaktır.

3 - Tütün ziraatinin nasıl ve kimler tarafından yapılacağı

Madde 4 — Tütün ziraati yapan kimse İnhisar İdaresinin ihtiyar meclislerinde veya köy muhtarlarında bulunduracağı (2) numaralı nümunedeki beyannameyi doldurmakla mükelleftir. Bu beyannameler fidelerin tarlaya dikildiğinden nihayet on beş gün zarfında ihtiyar meclisleri veya Köy kanunu henüz tatbik edilmeyen yerlerde köy muhtarı tarafından tasdik edilir ve İnhisar idarelerine teslim olunur. Aynı köy içinde bir kaç tarlada tütün eken kimsenin bir beyanname vermesi kâfidir. Beyanname verecek olanların ehliyeti kanuniyeyi haiz olmaları şarttır.

Madde 5 — Ziraat etmek hakkını haiz olan bir çiftçi için işbu nizamnameye merbut (3) numaralı nümunedeki kontrol cüzdanları beyannamelerin tevdiinden nihayet on beş gün

zarfında İnhisar idaresince ihtiyar meclislerine veya köy muhtarına makbuz mukabilinde verilir. İnhisar idaresi esbabı kanuniyeye binaen verilen beyanname üzerine cüzdan itasını muvafık görmediği aynı müddet zarfında esbabını alâkadar çiftçiye veya sakin bulunduğu köyün muhtarlarına tebliğ eder.

Çiftçi bunun üzerine mensup olduğu kazanın veya nahiyenin en büyük mülkiye memuruna on gün içinde bir itiraz-name verebilir. Bu takdirde mezkûr memurun veya tevdi edeceği zatın riyaseti altında ve mahallinin en büyük malmemurile inhisar idaresinin bir memurundan mürekkep olarak kaza veya nahiyede teşekkül edecek itiraz komisyonuna havale edilir. İtiraznamenin ilmühaber mukabilinde verilmesi üzerine komisyon nihayet bir hafta zarfında içtima ederek kararını vermekle mükelleftir. Verilen karar çiftçiye tebliğ olunur ve bu karar kat'idir.

Madde 6 — Aşağıda yazılı olan yerlere tütün ekilmez:

1 - Mesken harimleri « yani mesken müştemilâtından madut dört tarafı duvar ile muhat olan yerler »

2 - Muhtelif mahallerde olduğu halde mecmuu 450 metre murabbaa balig olmayan yerler.

3 - Hükûmet memurları, hâkimler, ve Tütün inhisar idaresi memurları tütün ekmekten büsbütün memnudur.

4 - Tütün ziraati yapanlardan mahsullerini kaçağa sarf ettiklerinden dolayı iki defa mahkûm olanlar iki sene müddetle tütün ziraatinden memnudur. Memnuiyet hilâfına tütün dikerlerse diktikleri tütünler sökülür, sahibi sökmezse ihtiyar olunacak masraf tütün dikenlere ait olmak üzere inhisar idaresi söktürür.

Madde 7 — Tütün ziraati kontrol cüzdanı başka bir kimseye devrolunabilir. Fakat bunun sahibi ve devir alan (4) numaralı nümune veçhile müşterek bir arzuhal ile inhisar idaresinden ruhsat almak mecburiyetindedir.

Şu kadar ki devir alan kimsenin inhisar kanununun 12 inci maddesi mucibince ehliyeti kanuniyeyi haiz olması lâzım

geldiği gibi 15 inci maddenin birinci ve ikinci fıkralarında tütün ziraatinden menolunanlardan olmaması şarttır.

Madde 8 — Tarlada fidanlar bir birinden ayni mesafede sıralarla dikilecek ve tekmil sıralarda iki fidan arasında daima aynı açıklık bulunacaktır. Tütün ekilen tarlada tütünler arasına başka hiç bir şey ekilemez.

Madde 9 — Mezruatını yetiştirmekten sarfı nazar eden çifçi, keyfiyeti inhisar idaresine yazı ile beyan edecek ve inhisar idaresi dahi yaprak toplanmadığını tahkik etmek ve mezruatın kal ve imha muamelâtında hazır bulunmak üzere bir memuru mahsus gönderecektir. Cifçinin imtinaı halinde masarifi kendisine ait olmak üzere kal ve imha muamelesi inhisar idaresi tarafından resen yapılır. İnhisar idaresi memuru hazır olmadığı halde çiftci tarafından yapılan kal ve imha muamelesi inhisar idaresince muteber değildir.

Madde 10 — Çiftçi mahsulünü toplar toplamaz tarlada kalacak köklerin tohumluk için lâzım olan miktardan maadasını yedi gün zarfında ve tohumluk için birakdıklarını tohumu alır almaz sökmeğe mecburdur. Aksi takdirde bu iş masarifi çiftçiye ait olmak üzere inhisar idaresi tarafından kökler sökülmek suretile icra ettirilir. Tütün yağı istihsali için tütün tohumlarından istifade edilecek bazı mevkilerde sahibinin tahrirî müracaatı ve inhisar idaresinin teklifi üzerine köklerin imhası için mühlet vermeğe Gümrük ve İnhisarlar vekâleti mezundur.

Filizlerin toplanması yasaktır.

Madde 11 — İnhisar idaresi fidanların dikildiği andan itibaren zer olunan tarlanın tahkikine, mesahai sathiyesi ile fidanların muntazam gars edilip edilmediğinin teftişine, yasak olan yerlerde ekilip ekilmediği veyahut memnu olan eşhas tarafından zeriyat yapılıp yapılmadığının tahkikine başlayabilir. Muhtar veya vekili ziraat edilen tarlalarla eshabının tayini için inhisar idaresi memurlarına her suretle muavenete mecburdur.

IKİNCİ KISIM

Mahsulün Toplanması ve Tahmine Memur Olanlar ve İtiraz Hey'etleri

Madde 12 — Tütün mahsulü tarlada iken inhisar idaresinin her sene münasip vasıtalarla ilân edeceği müddet içinde o mahsulün bulunduğu mahal köy kanununun cari olduğu yerlerden ise ihtiyar meclisleri ve cari olmıyan yerlerde dahi köy ihtiyar heyeti tarafından tahmin edilir ve tahmin edilen miktar çiftçinin kontrol cüzdanına yazıldığı gibi inhisar idaresi tarafından tevdi olunan defterlere de kaydolunur. Bu muamele şehir ve kasabalarda belediye meclisleri tarafından müntehap üç kişilik vukuf erbabından mürekkep ve mahallî ziraatinin vüs'atine göre müteaddit heyetler tarafından yapılır. Tahrir neticesinde ihtiyar meclisleri veya ihtiyar heyeti veya erbabı vukuf heyetleri tarafından merbut (5) numaralı nümune veçhile tutulacak iki nüsha defterin biri inhisar idaresine verilir ve diğeri ihtiyar heyeti veya ihtiyar meclisleri ve şehir ve kasabalarda belediyeler nezdinde hıfzolunur ve kanunun 27 inci maddesi mucibince yapılacak vezin neticesinde tebeyyün edecek miktar kezalik iki nüsha olarak bir cetvele imlâ ve bunlardan biri inhisar idaresine verilerek diğeri ihtiyar meclisleri nezdinde hıfzolunur.

İnhisar idaresi tarafından ilân edilen bu müddet - ahvali havaiye ve fevkalâde dolayısile - kâfi gelmezse idare bu müddeti temdit edebilir.

Madde 13 — Tahmin vazifesini ifa edecek olan tahmin heyetlerinden köylere ait olanlardan bir şahsa yüz kuruşu tecavüz etmemek, şu kadar ki mecmuu üç yüz kuruşu geçmemek ve şehir ve kasabalara ait olanlardan her şahsa da üç yüz kuruşu geçmemek şartile yevmiye verilir. İşbu ücretin nısfı inhisar idaresine ve diğer nısfı da çiftçiye ait olup inhisar idaresi tarafından tavizan tesviye olunabilir. Şu halde tahrir muamelâtının ikmalinde inhisar idaresi bu baptaki masraf yekûnunun nısfını o köyün zürraı beyninde zer ettikleri dönümlerle mütenasiben taksim ve diğer nısfını da kendisi tediye edecek ve bir sene mahsulünün ademi kifayeti halinde çiftçiye ait hisse gelecek sene mahsullerinin satıldığı zaman alınacaktır.

Madde 14 — Köy ihtiyar meclisi veya ihtiyar heyeti azasına verilecek yevmiyenin miktarı o köyün mensup olduğu kaza idare heyetince ve şehir ve kasabalarda belediye meclisleri tarafından intihap olunacak tahmin heyeti azalarına verilecek yevmiyenin miktarı da kezalik şehir ve kasabanın bulunduğu mahallî idare heyetince tahmin muamelâtına başlanmazdan evvel tayin olunur. Bu yevmiyeler on üçüncü maddede yazılı haddi azamiyi geçmemek üzere takdir olunur.

Madde 15 — Tahmine memur olanlar ifayi vazifeye başlamadan evvel mahsulün tahmininde bitarafane muamele edeceklerine ve vazifeleri haricinde bir gûna nüfuz ve tesirin tahtında hareket etmiyeceklerine ve ne inhisar idaresi ne de köylü aleyhine hiç bir zarar ikaına sebebiyet vermiyeceklerine dair köy ihtiyar meclisi mahallinde münferiden meclis huzurunda ve şehir ve kasabatta intihap olunacak tahmin heyeti de idare heyeti huzurunda yemin edeceklerdir.

Madde 16 — Tahmin heyetleri, tarlalarında icra edilecek tahmin muamelâtında tayin olunacak günde hazır bulunmaları için çiftçilerin davet edilmelerini muhtar veya vekiline tenbih eder.

Muhtar, bulunmadığı takdirde vekili tahmin heyetlerini karyesindeki muhtelif tütün tarlalarına götürür. Çiftçinin veya muhtarın veyahut vekilinin bulunmamaları tahmin muamelâtının icrasına mani olmayıp ancak hazır bulunmıyan çiftçinin cüzdanına bilâhare kaydedilmek üzere tahmin olunan miktar tahmin defterine kaydolunur.

Madde 17 — Tahmin heyeti evvelemirde mahallinde her çiftçinin zer ettiği tarlanın mesahaten miktarını tesbit eder. Saniyen tütünlerin yetiştirilmesini fidanların üzerinde mevcut yaprakların adedini, sıkletini nazarı dikkate alarak, yeşil olarak bulacağı miktarı teamülü veçhile kuru olarak tahmin ve kaydeder. Heyetlerin tahminatı ekseriyeti âra ile icra olunur.

Madde 18 — İnhisar idaresi tahmin defterlerine yazılan miktarın hakikate mutabık olup olmadığını tetkik eder ve hakikate mutabık görmezse itiraz heyetinin teşkilini mahallin en büyük mülkiye memurundan ister. İtiraz heyetinin teşkilini istemek çiftçinin de hakkıdır. Tahmin olunan miktarın cüzdana kaydolunduğu tarihten itibaren çiftçi on beş gün zarfında itiraz etmediği takdirde tahmin olunan miktar çiftçi hakkında kat'iyet kesbeder.

Madde 19 — İtiraz heyeti aşağıda yazılı zatlardan terekküp eder:

1 — İnhisar idaresinden bir memur.

2 — Ziraat memuru. bulunmadığı yerlerde ziraat veya ticaret odalarından ve bunların da olmadığı yerlerde belediyelerden müntehap ve tütün işlerinden anlıyan bir zat,

3 — Köy ihtiyar meclisi veya ihtiyar heyeti tarafından seçilen ve tütün ziraati ile meşgul bulunan veya bulunmuş olan bir çiftçi.

Bu heyetin vereceği kararlar kat'idir.

İtiraz heyeti azasının her birine verilecek yevmiyeler üç lirayı tecavüz edemez. Mezkûr yevmiyeler evvelemirde inhisar idaresi tarafından tesviye olunur ve bilâhare haksız

çıkan tarafa tazmin ettirilir. İtiraz çiftçi tarafından vaki olursa ve neticede çiftçi haksız çıkarsa heyetin yevmiyelerini o çiftçinin tesviye etmesi mecburidir.

Madde 20 — Sureti umumiyede yaprakların toplama ameliyatına ancak tahmin muamelesinin icrasından sonra mübaşeret edilir. Bununla beraber tütün yaprakları tahmin heyetlerinin vürudundan evvel kemale ermiş ise çiftçi heyete gösterip tahrir ettirmeğe mecbur olmak şartile yapraklarını toplayabilir. Bu yolda hareket etmedikleri takdirde tahmin heyetleri buna dair zabıt varakası tanzim etmekle beraber toplanıp ketmedilmiş olan yaprakların miktarını tahmin ve çiftçinin zimmetine ilâve eder.

Madde 21 — Ahvali havaiye dolayisile fidanlar tahmin muamelesinden sonra hilâfı memul surette neşvünüma bulmuş olanlara tahmin ettirip iptida imlâ kılınan cüzdanlar ona göre tashih olunur.

İnhisar idaresince ikinci tahmine lüzum görüldüğü ve bu tahminde fazla zuhur etmediği sabit olduğu takdirde masraf kâmilen inhisar idaresine aittir.

Madde 22 — Tahmin muamelesinden sonra mahsulü tamamen veya kısmen toplamaktan sarfı nazar eden çiftçi idarei inhisariyenin bir memuru köylerde refakatinde köy ihtiyar meclisi azasından şehir ve kasabalarda 12 nci maddede zikrolunan erbabı vukuftan biri olduğu halde mahalline izam olunur. Bunların ifa ettikleri muameleye dair bir zabıt varakası tanzim edilir. Çiftçi işbu madde ahkâmına riayet etmezse cüzdanında muharrer olan miktar zimmetinde ipka olunur.

Madde 23 — Uzun bir zaman için köyünden uzaklaşacak ve ziraat beyannamesile üzerine aldığı işi başaramıyacak olan çiftçi inhisar idaresine müracaatla mes'ul vekil göstermek mecburiyetindedir. Vekil göstermeden gaybubet edecek olursa inhisar idaresi mahallinin en büyük malmemuruna müracaatla mes'ul vekil tayin ettirirler.

Madde 24 — Cüzdan sahibinin vefatı vukuunda ihtiyar meclisince gösterilecek ve inhisar idaresince kabul olunacak varislerden biri inhisar kanununun mirasçıya tahmil ettiği bilûmum vazaif ve muamelâttan mes'ul tutulur. Varisler küçük iseler vasileri mes'uldür. Cüzdan sahibi olan çiftçinin varisleri olmadığı veyahut varisleri mezruata tesahüp ve ziraat cüzdanile deruhte olunacak vazaif ve mesuliyeti kabul etmediği halde tütünler inhisar idaresi memurlarınca kal ve imha edilir.

Madde 25 — tarladaki mahsulün tamamen veya kısmen telef veya zayi olduğunu gören çiftçi keyfiyeti beş gün içinde inhisar idaresine haber verir.

İnhisar idaresince yapılacak takibat neticesinde telef ve ziyan tahakkuk ederse tanzim olunacak zabıt varakası üzerine kontrol cüzdanındaki zimmeti tashih olunur ve bozulan ve kullanılmağa salih olmıyan tütünler usulü dairesinde imha edilir. Çiftçi noksanının sirkatten mütevellit olduğunu akabi vukuatta iddia eder ve bu iddiası icra edilecek tahkikat ile sabit olursa sirkat olunan miktar cüzdanında mukayyet zimmetinden tenzil olunur. Çiftçiler tarafından vuku bulacak bu müracaatlar üzerine yapılacak tahkikat için izam edilecek memurun harcırah ve masarifi evvel emirde ve tavizen idare tarafından tesviye edilir ve bilâhara kendisinden istifa olunur. Şu kadar ki telef ve ziyaında çif'çinin bir güna sun'ü taksiri olmadığı ve seylâp ve dolu gibi afat vuku bulduğu takdirde mahsul tamamen veyahut harcirah ve masrafa kifayet etmiyecek derecede telef ve zayi olmuşsa çiftçiden harcırah ve masraf olarak bir şey alınmaz. Seylâp ve dolu gibi afat vukuunda inhisar idaresi çiftçinin müracaatına hacet kalmaksızın köy hey'eti ihtiyariyesinin ihbarı üzerine doğrudan doğruya keyfiyeti tahkik ederek hasarın miktarını zimmetinden tenzil eder Böyle hadiseler vukuunda köy heyeti ihtiyariyesi inhisar idaresini haberdar etmeğe mecburdur.

Madde 26 — Tütünler zirdeki mahalde kurutulur:

a) Çiftçinin sakin olduğu veya mahsulün yetiştiği köyde kendisine ait olan veya kiralanan avlu ve emakin.

b) Mezru tarlalarda kurutmak için ihzar edilmiş yerler tütünlerin mevzu olduğu mahalli kurutma hengâmında inhisar memurlarına daima açık bulundurulacaktır.

Madde 27 — Çiftçi mahsulâtının iyi bir tarzda kurutulmasını temin için her türlü tedbiri ittihaz ve mahsullerini tesiratı havaiyeden vikaye için muhafazalı ve münasip kurutma mahalli tedarik eder. Yaprakları mahallî âdetlere göre dizi haline vazolunacağı sırada çiftçi ilk bir seçme ameliyesi icra ve güzleme ve çürüklerini yanık, kırıntı ve sonlarını kanunun 25 inci maddesine tevfikan tefrik ederek ayrıca kurutup denk yapmağa mecburdur.

Madde 28 — Zürra tarafından kurutulmuş tütünlerin ayni köydeki veya kasabadaki meskene veya işleneceği yerlere nakli serbestir.

2 — Yaprakların tartılması

Madde 29 — Tütünlerin veznine mübaşeretten evvel tekmil mahsulünün vezin hey'etine iraesini hey'et çiftçiye teklif eder. teklife rağmen ileride gösterilmemiş tütün keşfedilecek olursa zabıt varakası tanzim ve hakkında takibatı kanuniye yapılacağı ihtar olunur. Çiftçi tarafından gösterilen tütünler tartıldıktan ve başka tütün olmadığı söylendikten sonra vaki bir ihbar veya her hangi bir sebeple hasıl olan şüphe üzerine vezin hey'eti veya inhisar idaresi kontrol memuru ketmedilmiş tütün bulunup bulunmadığını tahkik etmek üzere çiftçinin meskeni ile emakini sairesinde ve bu civarda olan şüpheli ebniyede kaçakçılığın men ve takibi hakkındaki kanunun mevaddı mahsusası mucibince taharriyat icrasını temin eder.

Madde 30 — Tütün mahsulü askıda istifade ve denk halide çiftçinin kurutma mahallinde veya evinde veyahut inhisar idaresi depolarında ihtiyar meclisleri veya muhtar veya ihtiyar hey'eti ve şehir ve kasabalarda belediyelerin intihap edeceği erbabı vukuftan terekküp edecek vezin hey'etleri tarafından tartılıp kontrol cüzdanına yazılır. vezin hey'etleri tarafından

tartılıp kontrol cüzdanına yazılan tütünlerin miktarını inhisar idaresi kontrol memurunun her zaman kontrola hakkı vardır. Her iki suretle yapılacak vezin ve kontrol esnasında evvelce yapılan tahmine nazaran noksanlık görülürse o noksanlıktan dolayı çiftçi mes'ul tutulur. İnhisar idaresi tarafından yapılacak tetkikat üzerine zuhur eden işbu noksanın kaçakçılıktan ileri gelmediği anlaşılırsa yüzde beşe kadar olan miktarını cüzdanından tenzil etmekte inhisar idaresi muhtardır. Fazlalıktan dolayı çiftçi mes'ul tutulmaz. Fireler hakkında 56 ıncı madde hükümleri caridir.

Madde 31 — Çiftçi tütünlerini hazırlamış olursa vezin ve muayeneden evvel inhisar idaresi ambarlarına getirebilir ve ambarda vezin ettirir. Tütünlerin ambara vürudunda vezin heyetleri bulunmazsa çiftçinin muvafakatile vezni, ambar memuru yapar ve kontrol cüzdanına kaydeder. Gazi Antep ve Maraşta husule gelen Hasankeyf tütünlerinin yalnız birinci tahriri yapılır vezin ve muayenesine lüzum yoktur. İhracat tüccarına transferinde icra edilecek vezin ve muayene yerine kaimdir. Tütünlerin neşvünema buldukça ve kurutularak idareye müracaat edildikçe vezin ve peyderpey transferi icra edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

1- Tütünlerin anbara nakli

Madde 32 — Mahsul denk haline getirildikten sonra inhisar idaresi tarafından işbu nizamnameye merbut "6,, numaralı nümune veçhile verilecek nakliye tezkereleri ile kanunda muayyen şerait ve müddetler zarfında inhisar idaresi veya tüccar veyahut ta çiftçinin tutacağı ambarlara naklolunur.

Madde 33 — Çiftçilerin tütünleri inhisar idaresi ambarlarında muhafaza olunur. En çok on saatlik mesafe dahilinde idare ambarı bulunmazsa ciftçilerin gerek kendi köylerinde, gerek civar köylerde tedarik edecekleri ambarlarda tütünlerin muhafazasına müsaade olunabilir. Bu ambarların tek kapılı pençereleri demir parmaklıklar veya kepenkler ve tabanları tahta döşemeli ve rutubetten âri olması ve iki anahtarı bulunarak birisinin idareye tevdii şarttır.

Çiftçilerin tütünlerini şeraiti lâzimeyi haiz tüccar ambarlarında idare emrine terk olunmuş müfrez yerlerde dahi muhafaza etmesine müsaade olunabilir. Tüccar ambarlarına konulacak bu kabil tütünler tüccara satılmış ve peylenmiş ise evvelce idare haberdar edilerek tütünler tartılır ve kontrol cüzdanlarında mukayyet miktara tevafuk ettiği anlaşıldıktan sonra zürraın idareye karşı olan zimmet ve ilişiği kat ve satım muameleleri ifa olunan tütünler badehu tüccar ambarına nakledilir.

Madde 34 — İdarenin müsaadesile idare ambarlarından başka bir yerde muhafaza olunan tütünlerin tartılması için tayin olunan memurların ücreitle sair masraflar çiftçi veya tüccar tarafından tediye olunur. Tüccara peylenmiş tütünlerin idare ambarlarına naklile o ambarlarda muhafaza ve muamelei resmiyesinin de idarelerde icrasını istemekte çiftçi muhtardır.

Madde 35 — Tütünler ambara sahipleri tarafından teslim olunur. Makbul sebeplerden dolayı tütünlerini bizzat ambara getirmiyenler ellerindeki kontrol cüzdanına ihtiyar meclisleri veya ihtiyar heyeti tarafından verilecek şerh üzerine tevkil edeceği ahar bir kimse marifetile naklettirebilir.

Tütünlerini nakledecek çifçi inhisar idaresine müracaatla nakliye tezkeresini alabileceği gibi ihtiyar heyeti veya tüccar tarafından merbut « 7 » numaralı numuneye muvafık bir beyanname tanzim ile inhisar idaresine vererek çiftçilerin namına ayrı ayrı birer nakliye tezkeresi alabilir. Bu suretle nakıl

501

olunacak tütünler ambarlara girdiklerinde tartılarak mukabilinde çifçiye merbut « 8 » numaralı numune mucibince bir ambar ilmühaberi verilir.

Madde 36 Çifçinin talebi üzerine devir muamelesi vuku buldukça inhisar idaresi tarafından çifçinin elindeki ambar ilmühaberinin arkasına devir icra olunan miktar hakkında şerh verilir ve tütünlerin tamamen devrile beraber mezkûr ilmühaber inhisar idaresince ahz ve hıfzolunur.

Mabaadi var-

HEYETİ VEKİLE KARARLARI

Bazı kazalara bağlı olan nahiye ve karyelerin irtibatlarının tebdili hakkında

(Manisa Vilâyeti merkez kazasına tâbi Palamut Nahiyesinin, merbut cetvelde isimleri yazılı on sekiz köyü mezkûr nahiyeden alınarak aynı vilâyetin Akhisar kazasına ilhak edilmiştir.)

(Yayaköy, Üçhavlu, Ivakafteke, Süleymanköy, Sundelli, Erdelli, Dereköy, Ballıca, Hamidiye, Bünyanosman, Palamutlu, Işıkköy, Belloba, Arabaciboz, Bükrüş, Sabancılar, Sırtköy, Sakarkaya,)

(Ankara Vilâyetinin Zir Nahiyesine bağlı Kayı köyü ile bu köye merbut Karkın ve Kekeksu Çiftliklerinin Zir Nahiyesinden irtibatları fekkedilerek ayaş kazasına ilhak edilmiştir.)

ŞURAYI DEVLET KARARLARI

Muhacirlere tahsis edilen hazine ile ilişikli emval hakkında Dahiliye ve Maliye Vekâletleri arasında tahaddüs eden ihtilâfa dair.

Tanzimat Dairesi Mazbatası

No: 10-7

Emvali metrukeden muhacir ve mübadillere teffiz olunan emvali gayri menkuleden bazılarının sahibi evvellerinin âşar iltizamından veya kefaletinden dolayı hazineye medyun bulunması hasebile hazinece satılmakta olduğundan dolayı Maliye vekâletile tahaddüs eden noktai nazar ihtilâfının Şûrayi devletçe bittetkik beyanı mütalea olunması hakkında Dahiliye vekâletinden başvekâleti celileye takdim ve Şûrayı devlete havale olunan 25-2-1932 tarihli ve 16445-8279 numaralı tezkere dairemize tevdi kılınmakla mütalea edildi.

Hulâsai meali:

Rum, Ermeni emvali metrukesinden kanunlarına tevfikan üç, beş sene evvel mübadil ve muhacirlere tahsis ve teffiz

524

olunan gayri menkullerden bir kısmının sahibi evvellerinin aşar iltizamından veya kefaletinden dolayı hazineye medyun bulunmalarından naşi hazinece icra marifetile satılmakta olduğu anlaşılmış ve mevzuatı mer'iye dairesinde muhacirine tahsis edilmiş olan emvali metrukenin aidiyeti ciheti ne olursa olsun uhdelerinde ipka edileceği (1771) numaralı kanun ahkâmından olup böyle kısmen hazine ile ilişikli olan ve kendilerine tahsis edilmiş emvalin muhacirlerin elinden alınarak satılması suretile muhacirinin mağdur bırakılması takip edilmekte olan gayeye muvafık olmıyacağı cihetle bu gibi emvalin de muhacirler uhtesinde ipkası hakkında sepkeden iş'ara Maliye Vekâleti Celilesinden alınan cevapta muhacirlerin hazinenin bu gibi alacaklarını bütün vecaibile peşinen ve nakten ödemeği kabul ettikleri takdirde kendlleriue mahsus hanelerin uhdelerinde ipka ve temliki muvafık olacağı aksi takdirde o malların satılıp satış bedelinden hazinenin alacağı bütün vecaibile istifa edildikten sonra yalnız bakiyesinin muhacirlere verileceği bildirilmiş olduğundan bahsile Maliye vekâleti celilesile tahaddüs etmiş olan noktai nazar ihtilâfının Şurayi Devletçe tetkiki talebinden ibarettir.

Meselenin tetkiki zımnında Maliye vekâletinin bu baptaki noktai nazarının bilinmesine ihtiyaç görüldüğünden sebkeden istizaha cevaben Maliye vekâletinden varit olan 13-3-932 tarihli ve 10434 numaralı tezkerede:

Emvali metruke üzerinde alacaklı bir hak sahibi olan şahıs ile emvali metrukenin sahibi evveli olan şahıstan her ikisinin veya bunlardan yalnız birinin mütekabilen mübadil veya mütegayyip olması ihtimallerinden bahsedilerek, bu bapta varit olabilecek mütalealar tafsil olundu'ktan sonra hazinenin aşardan dolayı rehin edilmiş emvali metruke ile teminatlı bulunan alacağı hakkında ahkâmı umumiyenin cereyan etmesi lâzım geleceği ve binaenaleyh müteveffiz borcu kabul ve eda etmez ise dayin o gayri menkulü alelûsul sattırarak bedelinden istifayi matlup edeceği ve şukadar ki mütefevvizin istihkaklı mübadil olması meşrut olup eğer o gayri menkulün hini teffizinde

504

tamam kıymeti mütefevvizin istihkakına mahsup edilmiş ise o takdirde dayinin alacağının tekabül ettiği kıymet nisbetinde o mütefevvizin istihkakına zammedilmek ve eğer hini teffizde rehin mukabili olan alacağın tekabül ettiği kıymet esasen mütefevvizin istihkakından tenzil edilmemiş ise zamma tâbi tutulmamak iktiza edeceği ve binnetice hazinenin âşar matlûbatı mukabilinde teminat olan emvali gayri menkuleyi mubadilen veya mütegayyipten metruk olsun sattırıp istifayı hak etmesinin tabiî ve zarurî bulunduğu mütaleası tafsil ve tesbit kılınmıştır.

Bu baptaki kanunî mevzuat tetkik ve icabı teemmül olundu:

Hakikî veya hükmî şahıslar arasında yapılmış olan akitlerden mütevellit hakları-yapıldığı zamanda cari kanunî icaplara uygun olduğu takdirde-mahfuziyeti tabiî olup bilâhare vazoludan kanunların bu hakları ihlâl etmiyeceği derkâr bulunduğundan Maliye Vekâletinin firarî ve mütegayyip eşhastan metruk gayri menkuller üzerinde rehin veya teminat akitlerile mevcut hukukunun tanınması tabiî bulunmakta ve bu gayri menkulleri icra marifetile satabilmesi de bu hukukun tanındığına delâlet etmektedir. Ancak bu kabil emval hakkındaki ilk mevzuata göre Hazinei Maliye tasfiye memuru vaziyetinde olup bu tasfiyeyi bir an evvel ifa etmesi ve hususile kendi haklarını vakit ve zamanile tamamen tahsil eylemesi muktezi iken bu bapta iltizamı terahi olunduğu anlaşılmaktadır. Gerçi bu suretle Hazine hukukunun teallûk ettiği bu kabil gayri menkullerde kabili teffiz olan kısım merhun bulunan veya teminat irae edilmiş olan miktardan mütebaki kısım olması tabiî görünürse de hini teffizde bu cihet nazarı dikkate alınmayarak teffiz tamam olduktan sonra hazine hukukunun bu emlâkin satılması suretile tahsiline kıyam edilmesi bu emlâk üzerinde iskân ve teffiz olunan şahısların kanunen tasdik olunan haklarını izale mahiyetini iktisap edeceği gibi iskâna müteallik mevzuatı ahire mübadil ve muhacirlere verilmiş olan mahallerin uhdelerinde ipka olunarak istirdat edilmemesini âmir bulunduğuna göre bu noktadan da hükmü kanuna mugayir olaca-

506

ğı cihetle kabili tecviz görülmemektedir. Bunlardan borçlandırılmak suretile teffiz edilmiş olanlardan istifa edilecek taksitlerin evvel beevvel hazine hukukuna mahsubu mümkün ise de diğerleri için bu imkân tasavvur edilemez. Çünkü bu emval Hükûmet yedinde iken hazine hukukunu almadığı halde her türlü kuyuttan vareste olarak tatbik edilmesi lâzımgelen teffiz muamelesinin ikmalinden sonra iskânı âdi veya teffiz suretile kendisine emlâk verilen eşhasın bir de bu emlâk üzerinde mukaddema hazine namına mevcut hakların tediyesine mecbur edilmesi ahvali fevkalâde icabı olarak zayi ettikleri mallarına mukabil ekseriyeti itibarile zararlarını ancak kısmen telâfi edecek mahiyette emlâke vaz'iyet edebilmiş olmalarından dolayı bütün bütün mağduriyetlerini mucip olacağı tabiidir.

Şu hale göre hükûmet tarafından kanunen teffiz edildikten sonra yine hükûmet hesabına şimdiki sahiplerinden mütalebeye kıyam edilmesi muvafıkı madelet olamayacağı mülâ'azasınca bu kabil emval üzerindeki hazine hukukunun mahalli tahsili kalmamış demek olacağından mahalli tahsili kalmıyan hukuku hazinenin terkini kaydı emrinde kanunen muayyen usul ve merasime tebean bunların terkini ve emvali mezkûre üzerindeki rehin ve teminat kayıtlarının da fekki suretile son kanunu tedvinden maksut olan teffiz işlerinin kat'i tasfiye ve intacı muamelesinin mevkii file çıkarılacağı münasip olacağı mütalea kılınmıştır.

Keyfiyetin bir kerre de Hey'eti Umumiyece müzakeresi zımnında Riyaseti Celileye takdimine ittifakla karar verildi.

Hey'eti Umumiye Mazbatası

No: 61-74

Muhacir ve mübadillere teffiz olunan emvali gayri menkuleden bazılarına âşar veya kefaletinden dolayı ilk sahiplerinin

507

medyun bulunmaları hasebile hazinece satılması yüzünden Maliye ve Dahiliye Vekâletleri arasında tahaddüs eden noktai nazar ihtilâfının tetkikine dair olup Hey'eti Umumiyeye havale edilen Tanzimat dairesinin 7-10 numaralı ve 25-3-1932 tarihli mazbatası okundu:

Cereyan eden müzakere neticesinde ihtiva eylediği mütalea ve noktai nazar itibarile muvafık ve esbabı mucibeye müstenit bulunduğu anlaşılan mezkûr mazbata mündericatının aynen kabulüne 7 nisan 1932 tarihinde ittifakla karar verildi.

ADLÎ ŞÜUN

TÜRKİYEDE
Eski ve Yeni Rejimler
AYNÎ HAKLAR

İki hukukî mütalâa

Türkçeye çeviren
Şakir Ziya Bf.

— Geçen nnshadan mabaat —

Eski rejimde Türkiyedeki gayri menkullerin tâbi bulunduğu hükümler hakkında evvelce tercümesini takdim ettiğimiz Arif Beyin konferans sırasındaki izahatı muhtasaran olmakla beraber umumî bir fikir vermek hususunda kâfi derecede vazıh bulunuyor.

İslâm hukukunun gayri menkullere mütedair hükümleri tetkik edilecek olursa görülür ki, esasta vazıh bir camiacılık nehci münderiçtir. Gayri menkul mülkiyet iktisabı bir cihetten ilk zamanlarda tahdit edilmiş, kollektif bir mahiyet arzetmektedir. Bu hal bilhassa mirasın intikali bahsinde tebellür eder.

İptidalarda; malûm olduğu üzere mirasın müteveffanın evlâdı tarafından iktisabı için varis mevkiinde bulunan oğulun (kızın değil) beytülmale gayri menkulün bedelini ödemesi lâzım gelirdi. Bunun mefhum muhalifini düşünürsek tediye vaki olmadığı takdirde gayri menkulün tamamile camiaya kalacağını anlarız. Varis mevkiinde olan

oğul ivazsız mal iktisap eden bir şahıs mevkiinde değil, ancak şefi vaziyetindedir.

Dinî ahkâmdaki sarahat, senelerin geçmesile gayri menkul mirasının evvelâ oğula, sonraları da kıza ve ferilere muhtelif isimler altında teşmili, İslâm hukukunda mülkiyette miras hakkını tedricî tanınma tekâmül seyrini göstermesi itibarile umumî ve aslî esaslarda kollektif esaslara çok yakın bir müessesenin mevcudiyetini riyazî bir katiyet ve sarahatle anlatır.

Evkafın muhtelif şuabatı ve dinî ahkâma göre mülkiyetin tâbi bulunduğu şartları bu kısa ilâvemizde münakaşa etmek fikrinde olmadığımızdan üzerinde tetkiklerimizi teksif etmek emelinde bulunduğumuz evkafın bir hadise münasebetile serdetmiş olduğu noktayı nazarı teşrihe girişiyoruz.

Kanunu medenimizin miras bahsinde 448 inci maddeye göre, son derecede mirasçı devlettir. Kanun : (Mirasçı bırakmaksızın vefat eden kimsenin mirası, büyük analar ve büyük babaların baba ve analarile erkek ve kız kardeşlerinin intifa hakları baki kalmak üzere devlete intikal eder.) demektedir.

Evkaf, icareteyinli emlâk mutasarrıflarının bilâ varis vefatlarında mülkiyetin tekrar vakıf idaresine rücu edeceği kanaatindedir. İdare müddeasına bir delil olmak üzere Kanunu Medeninin tatbikına mütedair kanunun 8 inci maddesindeki (Kanunu Medeninin meriyete vazından mukaddem vücuda getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu neşrolunur. Kanunu Medeninin mer'iyete vazından sonra vücude getirilecek tesisler kanunu Medenî ahkâmına tâbidir. hükmünün sarahatına ve henüz böyle bir kanun meriyet mevkiine girmemiş olduğunu ileri sürerek hükümleri esastan değiştirecek hukukî hiç bir, sebebin mevcut olmadığı mütaleasındadır. Bundan başka mevkii meriyette bulunan bir kanunun ortada kalmış olması için ya muahhar bir kanunla mukaddem olan kanunun hükümleri arasında sarih bir tezat, yahutta ikinci bir kanunun birinci kanunu ortadan filen kaldıldığına, ilga ettiğine dair bir kaydi ihtiva etmesi lâzım gelir; böyle bir sarahat veya delâlet buğün eldeki mevzuatta gözükmediği noktasında musır olan Evkaf Umum Müdürlüğü, Kanunu Medenî tatbikat kanununun 43 üncü maddesine temas ederek Kanunu Medenînin 448 inci maddesile bir muhalefet noktası görmemektedir.

Bundan başka emvali gayri menkule intikalât kanununun sekizinci maddesindeki (mevaddı sabıka ahkâmı icareteynli ve icarei vahideyi kaidmeler, müsakkafat ve müştegallatı vakfiye ile mukataayı kadimeli

müştegallat hakkında dahi caridir.) kaydine ve bilicareteyn tasarruf olunan müsakkafat ve müştegallatı mevkufe hakkındaki nizamnamenin ikinci maddesinin altıncı fikrasındaki (zevç veya zevce olmadığı halde mahlûl olacaktır.) ibarelerinde müddeasının lehine olarak hukukî sebepler görmektedir.

Evkaf umum müdürlüğü vaki olan bir hadise münasebetile adliye mahkemeleri karşısında da tezini müdafaa etmiş ve Mahkemei Temyizden mahlûlâtın Evkafa ait olacağına dair bir karar istihsaline muvaffak olmuştur. Karar bu günün hukukî tatbikatında yarının hukuk tarihinde bir kıymet arzetmesine mebni mütaleaya değer olduğunu kayde lüzüm hissetmekteyim. İstanbul asliye mahkemeleri birinci hukuk dairesinden 204 - 929 numara ile sudur eden ve Mahkemei Temyiz birinci hukuk dairesince 4095 - 2985 numara ile tasdik edilen hüküm şu suretle bitmektedir :

(... evrakı dava ve lâyihai temyiziye ve mümeyyezünbih hükmün müteferriatı serapa mütalea ve tetkik edildikten sonra icabı keyfiyet müzakere olundukta : icareteynli müsakkafat ve müştagallatı vakfiye mutasarrıflarının Kanunu Medeninin neşri tarihinden sonra vefatları vukuunda mirascılarına sureti intikali emlâki sırfa ile araziimilliye gibi olup eşhastan olan mirascılar hakkında Kanunu Medeninin miras faslındaki ahkâmına tatbiki derkâr isede bu misillû gayri menkullerin mutasarrıfları müstecir ve evkafın şahsiyeti maneviyesi mucir hükmünde olmasına dahi icareteyne merbut bu misillü gayri menkullerin icareyi müeccleleri Kanunu Medeninin neşrinden sonra dahi kemakân mutasarrıf ve müstecirlerden tahsil edilmekte bulunmasına ve tahsilinin tearuzu halinde Evkaf idaresinin hükmü hâkimle feshi icare ve vakfa iade ettirmek gibi vakfiyete tealluk eden esasatı sabıka tatbikat kanununun sekizinci ve kırk üçüncü maddeleri hükmünce elyevm dahi mer'i ve muteber olduğu gibi kezalik eşhasa ait olmayup sırf vakfa ve vakfiyete taalluku dergâr olan şahsî varislerin fıkdanı halindeki mahluliyet ve canibi vakfa rucu hakkındaki hükümlerin dahi kanunu mezkûr ahkâmına tevfikan meriyeti zarurî olduğuna binaen temyiz lâyihasında münderiç bilcümle itirazat gayri vaki görüldüğünden reddile muvafıkı usul ve kanun olan hükmüm ü eyyezünbihin tasdikine...)

Kararın mütalâasından anlaşılacağı üzere, hukukî sebep ve kaidelere istinat eden evkafın noktai nazârı memleketin en yüksek adâlet merciinde bir makes bulmaktadır. Arzettiğimiz esbaptan ayrı olarak evkafın istinat etmekte olduğu son bir vesika daha vardır ki o da, kânunu evvel 1930 tarihinde Tapu ve Kadastro Müdüriyeti Umumiyesinin

511

kaleme alarak temin ettiği bir izahnamedir. İzahnamenin başlangıç kısmında (... kanunu medeninin aynî haklar hakkındaki ahkâmına nazaran emvali gayri menkulenin neviyetini, yani bir mal gayri menkul arazii milliye ve mevkufeden ve müsakkaf bir mahal icareteyinli ve mukataalı vakıf ise onların nevini tagyir etmemiştir. Şu hale göre, o gibi ayânın mükellefiyeti bakidir. Meselâ bir hane ve bir dükkân veya bir bahçe ve bağ icareteynli ve mukataalı ise merbut olduğu vakıflara icare ve mukataayı seneviyesi eshabı tarafından tediye olunması iktiza eder.) denmektedir.

Evkafın mevzuu, Ahkâmı sabıkaya nazaran üç zümre halinde müşahede olunur.

Bu tasnif umumî olup, diğer teşaup eden kısımlar bundan hariçtir. Bu üç zümre şöyledir: 1 - Köy ve şehirler dahilinde bulunan evkaf (malikleri tarafından vakfedilmiş olacaklarına göre, bunlara evkafı sahiha denir.) 2- Şehir haricinde olursa bunlar tahsisat namını alır. (Evkafı gayri sahiha namı bunlara muzaftır.) 3 - Paralar; paralar ya vakıfların kiralarından hasıl olmadır yahutta vakfiye vakfedilmiş yekûnlardır.

Vakıf paraların mecmu heyeti evkafı sahihadandır.

Vakıfların bu üç zümreye ayrılan kısımlarını teferruata kadar tafsil etmek uzun olacağına göre, burada ehemmiyetine binaen kaydine lüzum bulunan bir nokta vardır. Eski kanunların meriyet zamanlarında intikal noktasından adî emlâk ile vakıf emlâk arasında yekdiğerine makis olmıyacak hukukî bir fark vardı. Bu fark bilhassa intikalde kendisini gösterirdi. İntikal işlerinde evkaf idaresi başlı başına devlet manzumesinden hariç bir müessese haline inkilâp etmişti. Mer'i bulunan hükümlere mahlûl nazaran, evkaf yani varis mevkiinde zilyeddi bulunmıyan evkaf devlet hazinesine değil evkaf idaresine rücu ederdi. Vakıf arazinin taksim ve ifraz edilerek satışı mevzuubahs olduğu takdirde tapu senedini devlet vermesi lâzım gelirken ya hakikî bir şahıs olan vakıf mütevellisi yahutta hükmî bir şahıs olan vakıf idaresi verirdi.

Hadise, tezahürat itibarile tetkik edilecek olursa kolayca görülür ki, evkaf mütevelli veya idaresi birer hakikî veya hükmî şahıs oldukları halde devletin hakimiyet haklarından ve amme intizamı cihetinden devletin olması lâzım gelen salâhiyetlerle mütehalli bulunuyorlardı.

Âdeta devletin içinde ikinci bir devlet, *imperium'in imperio* vaziyeti tahassül etmişti.

Bu maruzatımızdan sonra kanunu medeninin ruhile telif edemediğimiz icareteyn mefhumile, muhakemenin kararını gözden geçirelim:

Istanbul Asliye mahkemesi ikinci hukuk dairesi bir kısmını geçen makalemizde arzettiğimiz ilâmda: (Müddealeyhima vekilleri kanunu medeni ahkâmına nazaran elyevm evkaf ahkâmı olmadığını ve elyevm varis devlet olup müddeabih gayri menkul devlete intikal etmesi lâzım gelecegini beyan etmiş ise de, kanunu medeninin tatbikine mütedair olan kanunun 8 inci ve 43 üncü maddelerinde evkafı sabıka hakkında

tatbikat kanununa muhalif olan ahkâmın mülga olduğu muharrer olmasına göre *Evkafa müteallik ahkâmı sabıkanın mer'i olduğu nümayan olmasına ve esasen rakabai vakı' temlik edilmeyip* menfaati temlik edilmiş olduğundan müstecir hükmünde olan mutasarrıfın bilâ velet vefatile müddeabih gayri menkul muciri olan canibi vakfa rücu edeceği lâzım geleceği ve mutasarrıfın vefatı kanunu medeninin meriyete girdiği tarihten sonra dahi vaki olsa esbabı mebsuta veçhile ahkâmı sabıkai muharrereyi tağyir edemiyeceği...) kanaati hukukiyesinde bulunarak evkafın talebini kabul etmiş bulunuyor. Hüküm tetkik edilecek olursa görülür ki, kanunu medeninin tatbikat kanununun 8 inci maddesinde ayrıca evkaf hakkında bir kanun neşredileceği kaydine istinat edilerek mahkeme evkafa müteallik ahkâmı sabıkanın hali hazırda meriyette bulunduğu kanaatindedir.

Esas itibarile düşünülecek olursa görülür ki, kanunu medenî evkafı ve istihdaf ettiği içtimaî gayeyi ortadan külliyen kaldıracak bir hükmü ihtiva etmemektedir. Ancak her kanunun ruh itibarile âmir bulunduğu bir cihet varsa o da, mukaddem olan bir kanunun hükümlerile kendi maddeleri arasında telif edilmiyecek bir tezat bulunduğu takdirde evvelki kanunun otomatik bir tarzda kendiliğinden ortadan kalkacağı hakikatidir.

Acaba böyle bir hal, bu şartlar içinde ve böyle bir hukukî netice karşısında mevzubahs olabilir mi? İlâm tetkik edilecek olursa görülür ki, tatbikat kanununun neşredilmemiş olmasından dolayı tatbikat kanununa muhalif olan hükümlerin mülga bulunacağı kaydile İstanbul İkinci Hukuk Mahkemesi (Evkafa müteallik ahkâmı sabıkanın mer'i olduğu nümayan..) olduğu içtihadındadır. Bu içtihada Temyiz Birinci Hukuk dairesi de iştirak ederek (kanunu medeninin miras faslındaki ahkâmın tatbiki dergâr ise de bu misillû gayri menkullerin mutasarrıfları müstecir evkafın şahsiyeti maneviyesi mucir hükmünde olmasına..) kaydile kanunu medeninin 448 inci maddesindeki sarahat dairesinde hazinenin icareteyinli evkaf üzerinde varis mevkii reddedilmektedir.

Arazi kanununu meriyet mevkiine kadar götüren bu karar ana hatlarile cidden tetkike değer bir mevzu halinde hukukçuya gözükmektedir.

Meselenin ruhuna temas edebilmemiz için, ortada yukarıda arzettiğimiz üzere, bir tearuz noktası aramamız icap eder, İstanbulda resmî kayitlere nazaran emlâkin yüzde 95 şi icareteyinli emlâkten ibarettir. Bu emlâkin kanunu medenî hükümlerine tevfikan devlete arzolunan bu şekiller içinde intikaline hukukî bir imkân mevcut değildir. Evkaf idaresi varissiz vefat eden gayri menkullere vaziülyet olmakta devam edecek ve kanunu medeninin 448 inci maddesi ancak yüzde beş gibi mahdut bir sahada kendisine tatbikat mevzuu bulacaktır.

İlâmda görüldüğü üzere, evkaf hakkında ahkâmı sabıkanın cari olacağı kabul edilir ve kanunu medeninin vefaen ferağ, beyi bilvefa, ferağı

517

bilistiğlâl ilh hakkındaki hükümleri sarahatle kaldırdığı teemmül olunursa (tatbikat kanunu madde: 43) görülür ki, kanunu medeninin dördüncü kitabında tasrih edilen aynî haklara bu günkü şartlar içinde tatbikat sahası yoktur. Bu emlâkin mutasarrıfları ne ipotekli borç senedi ne de irtifak ve saire gibi haklar tesis edecek mevkide değillerdir.

İcareteyinli namı mesturu altında, bu günkü mülkiyet şartlarına ve cihanşumul nehclere uygun olarak para ile temellük olunan ve bu mülkler üzerinde kanunun kendisine tanıdığı tasarrufları yapmıya muktedir olmıyan şahsın bu mahdut hukukî salâhiyet ve hakkı tasarrufu altında zannettiği gayri menkule karşı ahkâmı sabıka ile kanunu medeninin kendisine bahşettiği haklar arasında yaratılmış olan şayanı dikkat ruh tearuzunu gösterir.

Şu hale göre, kanunu medeninin bir gayri menkul üzerinde tanıdığı haklar mecmuasile telif edilmesi gayri kabil olan şu vaziyet düşünülecek olursa görülür ki, hem İstanbul İkinci Hukuk Mahkemesi, hem de Mahkemei Temyiz kanunu medeninin ruhu ile ancak yüzde 5 nisbetinde bir sahada telif edilebilecek bir kararı istar ve tasdik etmiş bulunuyorlar.

Kanunun yalnız zahirî lâfzına iltifat ederek ruhile tearuz eden bu hadise hakkında fazla izahat vermekten sarfı nazar ederken, altı seneye yaklaşan kanunu medeninin tatbikatı sıralarında aynî haklar sahasında bir fevza halinin yaşanılmış olduğuna hükmetmek elden gelmiyor.

Yeni evkaf kanununun bir an evvel Büyük Millet Meclisinden çıkmasını, kabul etmiş olduğumuz kanunu medenî ruhunun hakimiyeti noktasından temenni etmek biz, genç hukukçulara düşen en samimî bir dilek olmaktadır.

Hariçte Adlî şuun:

ÜÇÜNCÜ BEYNELMİLEL

Ceza Hukuku Tevhidi

KONFERANSI

(Mabaat)

Beyhude yere, bu kongrenin mukarreratında, ceza hukukları birleştirilebilecek Avrupa, Amerika, v. s. devletlerine dair bir kayıt ve tahdit aranıyordu. Ve bilhassa bu tevhit işinin, ceza kanunları projeleri henüz mevkii müzakere ve münakaşada bulunan devletlere mahdut bırakılması lâzımgeldiği söyleniyordu. Karar sadece şu surette idi: Bu tevhit, devletlerin cürme karşı yapacakları müşterek mücadeleyi kolaylaştırmak ve bütün dünyada ceza ilmine yegâne bir ses vermek için şayanı temennidir» [1]. Daha fazla umumî olabilmek güçtür. Daha 1923 te tevhit fikrinin beynelmilel ceza hukuku cemiyetinin nizamnamelerine ayni derecede bir umumiyet ile vazedildiğini tahattür etmek isteriz [2].

Brüksel 3 üncü tevhit konferansı hakkında yapılacak ikinci bir mülâhaza daha vardır.

Bu da tevhit meselesinin dairei salâhiyetidir.

Brükselde, ilk beynelmilel ceza kongresinde alınan mukarreratın muhteviyatı tahattür edilirse, bu kongrede yalnız ceza hukukunun ana

[1] Beynelmilel onuncu ceza ve hapisaneler kongresi bülteni. No. 3 S. 2.

[2] Beynelmilel ceza hukuku mecmuası (Revuue internationalede droit penal) 1 inci cilt. Sh. 17.

515

hatlarının yani ceza kanunlarının umumî kısımlarının, kabil olduğu derecede tevhidine tevessül edilmesi mevzuubahs idi [3]. Ve böyle de yapıldı. Varşovada, tevhitleri teklif edilen maddeler, tesaddi, iştiraki cürüm, meşru müdafaa, zaruret, maddeleri, ve beynelmilel ceza hukuku idi. Romada beynelmilel ceza hukukunun tevhidi meselesi istihdaf edildi, ve İtalyan ceza kanunu projesinin mufassal bir mütalâa ve tetkikini muhtevi olduğu tedabiri ihtiyatiye maddesinin tetkikine girişildi.

Herhalde, bu esaslı maddeler üzerine muhtelif memleketlerin ceza kanunları müşterek sureti hallere malik olsalardı, bu sahada büyük ve mühim bir terekki yapılmış olacaktı, Bununla beraber, ceza kanunlarının tevhidi meselesini bu noktada bırakmakla bu meselenin natamam kalmış olacağı da inkâr edilemez. Daha realist bir ruha malik olmak lâzımdır. Ceza ve ağırceza mahkemeleri salonlarında, bir ceza hukuku prensibi, ender olarak müzakere ve münakaşa edilir. Bunlarda en ziyade tesadüf edilen şey, maznunun yapmış olması melhuz olan ef'ali memnua, ve maznuna atfedilen cürüm veya cinayetin mevcudiyetidir. Şu halde, meselenin en mühim ciheti tevhit fikrinin, prensip sahasında haiz olduğu ehemmiyeti inkâr ve ihmal etmeksizin bu ehemmiyeti cürüm sahasında da kabul etmektedir.

Brüksel tevhit konferansı ayni zamanda bir ilham olmuştur: Bu konferans ikinci ve mühim bir faaliyet sahasına doğru teveccüh etmekle; proğramına mühim mıktarda cürüm maddeleri ithal etmekle, yeni ufuklar açmıştır. Bu tevessüün muhtelif sebeplerden ileri gelmiş olması muhtemeldir. Roma ve Varşova konferanslarında müzakere edilen beynelmilel ceza hukuku ile «hukuku milel cürümleri» tesmiye edilen bazı hususî cürümler arasında mevcut olan rabita dolayisile bu cihetin tetkikine doğru gidilmiş olması muhtemeldir. Bundan maada, bu mesailin tetkikine, bır cihetten de, bir mecburiyet üzerine tevessül edildiğini söylemek doğru olur. Filhakika tevhit fikrinde, yarıyolda kalınmazdı. Muhtelif memleketlerin ceza kanunlarının hususî kısımlarında; prağ konferansında mevzubahs olan formülde de söylendiği gibi, her millete has olan ve onun tarihi inkişafı ile alâkadar olan cürümlerin yanında, bilûmum medenî milletlerde müşterek olan istikamet ve ahlâk hislerini inciten cürümler vardır. Şu halde, bu vaziyetten şu netice istihraç edilebilir: Ceza hukukunun tevhidi, ceza kanunlarının, muayyen bir millet için hususî ahkâmı muhtevi olmıyan kısımları için kabil olabilir.

Bu noktada da Prağ kongresi, Brükselde takip edilen hattı hareketi mühim bir surette tekit etmiştir. Hiç şüphesiz, cemilelerin manası harfiyen aranacak olursa, bu konferansın mukarreratında, yalnız ceza

[3] Birinci ceza hukuku kongresi mukarreratı, sh. 635.

hukukunu esas hatlarından bahsedilmektedir [4]. Fakat bu mukarrerattan yalnız bu manayi istihraç etmek bir hatadır. Bu tevhit, muhtelif memleketlerin cinayete karşı yaptıkları müşterek mücadeleyi kolaylaştırmak için şayanı temennidir», ve «tevhit meselesinin, muhtelif ceza kanunlarında, memleketlerin tarihî inkişaflarının tevlit ettiği bir takım elzem kuvvetlerin onlardan ref'i üzerine zuhur edecek tehlikenin başlıyacağı noktaya kadar gitmesi lâzımdır.» denildikte, kongrenin tevhit fikrini kanunların yalnız umumî kısımlarına münhasır bırakılmadığı anlaşılır. Şu halde, kongrenin hiç olmazsa muayyen bir millet, ve içtimaî ve siyasî bir cemiyet için hiçbir hususiyeti haiz olmıyan cürümler hakkında, o kanunların kususî kısımlarını da istihdaf etmiş olması hakikate daha yakındır. Bir ihtimal nazarı itibara alınırsa, söyliyebiliriz ki, muhtelif sureti hallerin kabulünün kendi salâhiyeti haricinde olduğunun farkına varmaksızın, bu mukarrerat, meseleyi, kongrede vazedildiği şekilde tekrar etmiştir.

Nihayet son bir mülâhaza daha yapılabilir.

Üçüncü tevhit konferansı, Cemiyeti Akvamın, muahedelerde nazarî mevhum bir şekilde tertip ve tanzim ettiği şeyleri hukukî ve kanunî şekil ve tabirlerle beyan etmekle onunla teşriki mesai etmiş oldu; bu sahada yeni bir yolda yürümiye başladı. Filhakika, bu konferansın ruznamesinde münderiç, mevzular arasında, beynelmilel muahedelere sebebiyet vermiş olan kalpazanlık, kadın ve çocuk ticareti, üsera ticareti gibi birçok hususî cürümlere tesadüf edilir. Cemiyeti Akvam; kendi hususî mahiyeti dolayısile, bu cürümler meselesinde ana hatlarda kalmakla iktifa etti; Cemiyetin muahedelerine imzalarını koymuş olan devletler tarafından riayetini istediği ahkâmı teşkil ve tanzim etmekle iktifa etti. Fakat bu ahkâm ve kayıtları, millî kanunlarına en münasip bir şekil ve tarzda ithal vazife ve salâhiyetini de bizzat o devletlere bıraktı Cemiyeti Akvam, sarfettiği gayret ve faaliyetle, muhtelif millî hukukları müsavi bir şekil ve surete koymıya uğraşmaktadır. Bu faaliyet nihaî gaye olan hukukların tevhidine kadar uzanmıyor. Tevhit konferansları bu sahada Cemiyeti Akvamla teşriki mesai etmekle, onun natamam bıraktığı eseri itmam etmektedirler. Onun diplomatik bir surette yapmış olduğu eseri bu konferanslar hukukî bir şekilde ifa ediyorlar. Bu konferanslarla Cinevre müessesesi ayrı ayrı sahalarda yürümüş değildirler: Onlar Cemiyeti Akvamın eserinin hilâfında da hareket etmekte değildirler. Çünkü bu konferansların vazifesi Cemiyeti Akvamın faaliyetine hukukî ve kanunî bir şekil vermekten ibarettir.

Millî hukukların daha az müşkülât gösterdikleri bu sahada tevhit konferansları tarafından yapılacak mühim bir iş mevcuttur. Bazı müteredditve cesaretsizler. Ceza hukukunun tvehidine yalnız bir yoldan

[4] Beynelmilel onuncu ceza ve hapisaneler kongresi No. 3, S. 2.

517

gidilebileceğini de düşünebilirler. Bu faaliyet bir birini takip eden iki merhalede yapılabilir: Evvelâ, adetleri gittikçe artacak olan beynelmilel muahedelerle ve sonra da bu muahedelerin müsavi bir şekle ifrağ ettiği şeyleri birleştirecek olan tevhit konferansları vasıtasile.

Cemiyeti Akvam tarafından kuvveden file çıkarılan esere istinat etmek suretile,ceza kanununun tevhidi meselesinin pek çok kolaylaştığına şüphe yoktur. Maamafih, beynelmilel tevhit konferanslarının faaliyetini alelâde bir tahrir ve tebyiz işinden ibaret bırakılmakla bu faaliyet mühim bir derecede tahdit ve tenkis edilmiş olur. Cemiyeti Akvam ile birlikte ve onun faaliyetile muvazi olarak ceza ilmi, meslek ve usulde mutabık kalınabilecek noktaları ve bu noktalar üzerine hukukî ve kanunî itilâflar hazırlamakla mükelleftir. İşte beynelmilel ceza hukuku tevhidi bürosu da, bu iki vazifenin temini için tesis edildi. Beynelmilel ceza hukuku konferanslarının vazifesinin yalnız bir tahrir işinden ibaret olduğunu söylemek bu büronun, faaliyetinin de hemen hemen hiçe inmesi demektir. Her halde Brüksel konferansı bu hissi vermemiştir. Bu konferans, bilhassa, tevhit fikrine vermiş olduğu inkişafla, böyle bir müessesenin ihdasında ne kadar iyi görünüşlü olduğunu göstermiştir. Muazzam kütlesi altında şehre hakim olan bu güzel Adliye Sarayında toplanan bu konferans; tevhit fikrinin taraftarlarına, onların konferanstan çıkıp sarayın muazzam merdivenlerini inerken hissettikleri kadar geniş, yeni ufuklar açmıştır.

İşte bu konferansla evvelki iki konferans arasındaki fark!

Tercüme eden: S. T.
İstanbul ve Roma Hukuk fakültelerinden mezun Dr.

J. - A. Roux
Strasburg Darülfünunu Müderrislerinden

GAYRİ RESMÎ KISIM

Hakkı Müktesep

(Millî ve beynelmilel)

Gereği gibi iktisap edilen hukuka riayet prensibini tetkik ederken en ziyade « gereği gibi iktisap edilen hukuk » tabirinin medlûlünün tavzihine sarfı gayret edeceğim. Zira hassaten « gereği » kelimesinin mefhumiyledir ki mevzuumuzda tebellür ettirmek istediğim noktalarda nisbî bir muvaffakiyet gösterebileceğime kaniim. Gereği gibi iktisap edilen hak demek; mevcut olabilmesi için lâzım olan kanunî şartlara tevfikan teessüs etmiş hak, yani mükemmeliyetine hadim her şeyi cem edüp millî sahada te'sirini hasıl edebilir veya etmiş ve yahut edecek bir dereceye gelmiş hak demektir. İşte filiyatta bu te'sir sayesindedir ki gereği gibi iktisap edilen bir hakkın mevcudiyeti tanınmaktadır.

Bu kısa izahattan sonra gereği gibi iktisap edilen ve bidayette yekdiğerinden ayrı olan iki hukuk makulesine şahit olacağız; birisi millî sahada teşekkül eden hukuk makulesi diğeri de beynelmilel sahada teşekkül eden hukuk makulesidir.

Birinci makule muktazi ve beynelmileliyet ile taalluku olmiyan şartlar dairesinde doğan millî sahadaki hukuku ihtiva etmekle beraber gerek bu hukukun doğduğu mahal ve gerek alâkadar şahıslarla beraber bu hakka mevzu teşkil eden şeylerin de bir tek ve aynı devlete tâbi olmasını icap ettirir. Demek oluyor ki tam manasiyle millî bir hak; şurası kayda şayandır ki mevzuubahs hakkın yukarıda zikri geçen millî vasfına binaen bir memleketten diğerine intikal etmesine de bir mani tasavvur edilemez Bu takdirde, evvelce millî iken şimdi beynelmilel olan mezkûr hak, hakkı müktesebin tesiratı meselesini de tevlit eder. Bu da bize gösteriyor ki hakkı müktesebin beynelmilel tesiratı meselesi, ihtilâfı kavanin meselesinden tamamiyle ayrıdır. Zikrettiğimiz misalde her hangi neviden olursa olsun hiç bir ihtilâfı kavanin mevzuubahs olamaz, zira hak, hiyni tevellüdünde doğduğu memlekete nisbetle safi millî iken, aşağı yukarı uzunca bir zaman sonra vaziyet icabı ecnebî bir

memlekette âyanından istifade etmek zaruretini hisseden malikin tasarrufiyle beynelmilel bir mahiyet iktisap etmiştir.

İkinci makule ise hiyni tevellütlerinde beynelmilel olan hakları ihtiva eder. Bu haklar doğumları anında bile bir çok memleketleri alâkadar eden ve bir çok mevzuatı kanuniyenin hakmiyetinin mevzuubahs olunmasını icap ettirirler. Yukarıda da arzettiğim gibi geregi gibi iktisap edilmiş olmak için mevzuubahs hakların bu hususta tatbiki icap eden mevzuatı kanuniyeye tevfikan yani mer'i hukuku hususiyei düvel prensibince tatbiki icap eden mevzuatı kanuniyedir. İşte burada tetkik ettiğimiz iki müktesep hak makulesi arasında bir muhalefet göze çarpmaktadır.

Bir taraftan münhasıran millî sahada doğan ve tamam olmaları için millî mevzuatı kanuniyeye riayet edilmesi kâfi görülen haklarla diğer taraftan sırf beynelmilel ve selâhiyettar mevzuatı kanuniyeye göre teessüs eden haklar mevzuubahs olmaktadır. İşte gerek birinci, gerek ikinci makulede kanun ve nizamata tevfikan teessüs bundan ibarettir.

Bu tetkikten tali derecede diğer bir mesele daha varidi hatır olur. Malûmdur ki bu gibi hususlarda her memleketin vazii kanunu tarafından tanzim ve bu memlekette tatbik olunan mevzuatı kanuniye hukuku hususiyei düvelin nazariyatı umumiyesince de gösterilmiştir. Bilfarz şu meselede hangi nevi hukuku hususiye makulesi mevzuubahs olabilir? Meselâ: kavait ve nizamata tevfikan teessüs edebilmesi için bir hakkı müktesebin; mahalli teessüsünde tatbiki icap eden bir kanuna göre mi teessüs etmesi veyahut tesirini husule getireceği mahaldeki mer'i bulunan kanuna göre mi tevellüt etmesi icap eder?

Kanunun sahai tatbiki ve binnetice hakimiyete teallûk eden bu meselede mecburiyürriaye olan formül şüphe yoktur ki mahallî kanunlardır. Lex Fori ve hakkın tevellüt ettiği mahalde bu hususta tatbiki icap eden kanunu nazarı itibare almağa hacet yoktur. Bilâkis bu meselede tatbiki icap eden kanun meseleyi rüyet edecek hakimin memleketinde bu hususta tatbik edilecek kanundur.

Binaenaleyh birinci vaziyette ehliyetin millî kanuna göre; ikinci vaziyette ise bilâkis ikametgâh kanununa göre takdir edilmesi mümkün olabilir.

İşte ikametgâh kanununa tevfikan hareket edildiği takdirdedir ki hak, kanun ve nizamata muvafık olarak iktisap edilmiş olabilir. Bundan başka yine kabildir ki iki memleket beyninde bir taraftan verasetin tahakkukuna diğer taraftan şahıslara rüçhaniyet bahşedilmiş olsun; Bu takdirde hakkı müktesebin kavanin ve nizamata tevfikan tevellüt edüp etmediğini tayin edecek ve iki doktrinden hangisini kabul edeceğini gösterecek kanun mes'eleyi rüyet eden hakimin millî kanunudur.

Bu sonuncu şart eşhasın hakkı müktesep tesisleri imkânı hususunda müşkülât ika, etmekten hali değildir. Fakat bu müşkülât meşrudur; Şu şartla ki ifrat ve tefrite düşürülmemelidir. Her ne kadar bir memleketten diğerine kadar hukuku hususiyei Düvel prensiplerine ait bir takım farklar mevcut ise de bu memleketlerin hemen hepsinde ana kaideler müşterektirler. Başlıca haizi ehemmiyet kaidelerden şunu zikredelim: Bilfarz doğduğu memlekette meri kavanin ve nizamata tevfikan teessüs eden bir hak, tesiri husule getirilmek istenilen memlekette meri kanunca da muteber addedilmektedir. Son zamanlarda intişar eden bir eserde bu gibi umumî Prensiplerin ilhakı arazi vakı olduğu takdirde tatbik edilüp edilmiyeceği mevzuubahs oldu. ELİAESCO müdakkikane bir ifadesile ilhakı arazide bu umumî prensipe bir istisna tanımak mecburiyeti hasıl olacağını iddia ediyordu. Bu doktrinin tetkiki bizi mevzu haricine çıkaracağından bundan sarfı nazar ediyorum; işte bir hakkın, kavanin ve nizamata tevfikan hangi şerait dairesinde tevellüt edeceği bundan ibarettir.

Binaenaleyh o hususstaki kavanin ve nizamata tevfikan teessüs eden bir hakkı müktesep ecnebî memleketlerde tesirini husule getirecek bilâkis bu şeraiti haiz olmıyan bir hak ise hiç bir tesir hasıl edemiyecektir.

Vakıa yeknazarda bu keyfiyetin çok iptidaî bulunduğu ve hatta bu sadatte bu kadar basit formüller teklifinde faide melhuz olamiyacağı varidi hatır olabilirsede üzerinde şüphe edilmiyecek bir nokta varsa o da bu basit telâkki edilen formüllerin tetkik ettiğimiz ilim şubesinde bir çok büyük müşkülâtları halde büyük rol oynamasıdır.

Bilfarz mülkiyeti edebiye ve sınaiyeyi alalım:

Şimdiye kadar tetkik ettiğimiz prensipten istiane etmiyecek olursak bu mesele filiyatta izahı kabil olmıyan ve çok ehemmiyetli bulunan bir çıkmaza saplanmış olur. Şüphe yoktur ki bir artistin veya bir müellifin eseri üzerindeki hakklı bir nevi inhisar teşkil eder. Gerek mahiyeti ve gerek vazettiğimiz prensip itibarile bu hak ölkesinde müesses bulunduğu devletin hudutları haricine çıkamaz. Binnetice mezkûr artist veya müellifin hakkı hudutların haricine çıkınca kendiliğinden fevt edilmiş olur. Halbuki tatbikatta şahidi olduğumuz üzere bu hak günden güne beynelmilel bir mahiyet iktisap ediyor. Hatta daha ileri giderek diyebiliriz ki bu yalnız «Bern ittihadına» dahil olan devletlerce değil dahilî mevzuatınca da kabul edilmiştir. Meselâ Fransada 1852 deki emirname- Decret gibi.

Şimdi doğdukları millî toprak üzerinde husule getirdikleri tesirleri ecnebî memleketlerde de getirebilen haklar karşısında bulunuyoruz demektir. Böyle bir vaziyeti nasıl izah edebiliriz?

51

Şüphesiz hukuku müktesebeye riayet nazariyatı umumiyesile; Çünkü bir memleket, bu memleket mevzuatı kanuniyesince bir eseri san'at bahşeden bir san'atkârla bir eser telif eden müellifin mülkiyeti edebiye namiyle tevsim olunan bu hakları dolayısiyle şüphesiz mezkûr eserlerin husule getirilmeleri hususunda bir inhisara malikiyeti müsellemdir. Binnetice mülkiyeti edebiye hakkında söylediklerimiz mülkiyeti sınaiye hakkında da söylenilebilecektir.

Mevzubahs prensibin bilhassa menkul mallarda daha ziyade haizi ehemmiyet olduğunu görüyoruz. Meselâ: Menkul malları iktisap tarzı pek muhteliftir, bilfarz devletlerin hepsi ölkelerinde menkul malların mülkiyeti hususunda oldukca müteamel olan şu maksimi kabul etmezler:

(Menkulâta zilyetlik malikiyeti tezammun eder.

« En Fait de meubles possession vaut titre »

Meselâ İspanya gibi.)

Bu mes'ele « Que de FRİAS » davasında da münakaşa edilmiştir. Hatta Fransa İçtihadı mahakiminin muakis re'yine karşı bu meseleye menfi bir surette cevap vermekte tereddüt etmemelidir. Bilfarz İspanyada bir menkulü teslim alan kimse onun maliki olmaz. Halbuki Fransada bu teslim tarihinden itibaren bu şahıs bir hak iddia eder. Bu prensip eski müelliflerin hatalarını tashih edecek mahiyettedir.

Dumoulin kendi kendisine şu suali soruyordu: irade üzerine müesses bir hak niçin her zaman muteber olmıyor.

Bu suale yine kendisi şöyle cavap veriyordu: Olur, çünkü böyle bir hak nevan'ma bir şahsiyetle muttasıftır.

Bu doğru bir fikir değildir. Hatta Dumoulin in doktirinine bile mugayirdir. Zira mezkûr doktrince: Mukaveleye müteallik ihtilâflar ne şahsî ne de aynîdirler.

O halde Dumulin in zikri ile fikri arasındaki bu tezat nereden geliyor? Şüphesiz Dumoulinin henuz anlıyamadığı ve kavanin ve nizamata tevfikan teessüs etmiş bir hakkın husule getirdiği tesirden münbaistir.

Bunun gibi bir çok misaller getirilebilir. Bilhassa mes'uliyeti cürmiye buna canlı bir misal teşkil eder.

Ceraime müteallik kanunlar millîdirler. Bu esasa istinaden millî hudutlar haricine çıkan ve aleyhine bir tazminat davası ikame edilen bir ferdin artık aranılamıyacağı fikrine taraftar olunabilirmi? Bu vaziyette, hatta tetkik ettiğimiz prensipe müracaat etmiyecek olursak ister istemez taraftar olmak mecburiyetinde kalacağız, ve territoriale bir kanuna müstenit bulunduğu için hudutlar haricine çıkılamaz diyeceğiz. Halbuki yukarıda zikri geçen prensipi kabul edecek olursak görürüz ki kanuna muğayir bir hareketin magdura verdiği hakkı müktesebi hasebile, fail her yerde takip edilir.

İşte bu mülâhaza ile dir ki iflâs hususunda hemen her tarafta kabul edilmiş olan büyük bir adal t kaidesini muhik bulmuş oluyoruz. Bil farz emval üzerinde bir tarzı icra demek olan iflâs keyfiyeti şüphesiz territoriale bir mahiyeti haizdir.

Bu vasfa binaen ecnebî alacaklıların hakkı müktesepleri dolayisile hakkında iflâs dolayisile lâzım gelen muameleye iştirakle ihkakı haklarına müsaade edilir. Bu ne sayededir? Yukarıdaki prensip sayesinde değilmi? Bununla beraber hakkı müktesebe riayet fikri müşkil mes'elelerde bize hadim olmakla beraber uzun zamanlardanberi de münakaşaya açık kapı bırakmaktadır.

Bilhassa şirketlerin tabiiyeti meselesi bu kabildendir. Bir şahsı manevî olan şirketin müesses bulunduğu arazinin hudutları haricinde faaliyet gösterebilüp gösteremiyeceği sualine karşı nasıl bir cevap vereceğiz? Fransız kanunu medenisinin 3 üncü maddesinin 3 üncü fıkrası mucibince böyle bir şirketin ehliyeti hudutlar haricine de taşıyorsa da biz bu fikre iştirak edemiyeceğiz.

Zira maddî mevcudiyeti olmiyan bir şirketin iradesi de yoktur. Ayniyle iradesi olmiyan bir şahsın ehliyeti de yoktur. Bilakis aynı mesele beynelmile hakkı müktesep prensibi aydınlığıyle tetkik edilirse müşkilât ta ortadan kalkar. Şurası muhakkakdır ki bu şirketin mümessilleri vazifelerini ifa etmekle bir hak kazanmışlardır ve bu haktan gerek ecnebî memleketlerden, gerek mezkûr şirketin teessüs ettiği mahalde istifade edebilirler.

Meşruhatı ânifeden anlayoruz ki hukukta hakkı müktesep prensibinin şümulü olamıyacak ehemmiyetli hiç bir mesele yoktur. İlerde bu prensibin henuz hukuk sahasında teessüs etmemiş bulunan ve kendilerine arzı iftikar edilen bir takım nazariyatın doğumunda âmil olacağından şüphe edilmese gerektir. Bilfarz boşanma hususunda bu prensip tesis edilebilir.

Hukuku Müktesebenin tesiratı

Şimdiye kadar beynelmilel hakkı müktesebin muteberiyeti prensibinden bahsetlik. Şimdi ise bir az da bu prensibin inkişafı ve bazı hukukî mevada istihalede nasıl bir muvaffakiyet gösterdiğini tetkik edelim.

Bir memlekette iktisap edilen bir hak diğer bir memlekette mevzuubahs olursa, ayrı ayrı haklar varidi hatır olmamalıdır. Mevzuubahs hak tahavvül eden yeni bir hak olmayup evvelki memlekette nasıl doğmuşsa yine öylece kalıyor:

Bu mülâhazadan iki netice tevellüt ediyor:

1 . - Bir memlekette iktisap edilen hak iktisap edildiği bu memlekete getireceği tesiri ecnebî memleketlerede getiriyor.

523

2 . - Bu hak tevellüt ettiği memlekette malik olabileceği tesirata, ecnebî memlekette malik olacak;

İşte bu iki büyük kaide iledir ki mülkiyeti edebiye ve sınaiye tayin edilebilir. Yukarıda arzettiğimiz veçhile mülkiyeti edebiye ve sınaiye tetkik edegeğimiz prensipinin, hakkı müktesep prensipinin, bir veçhesinden başka bir şey değildir. Şimdi bu prensipin tatbikattaki merhalesini gözden geçirelim:

Evvelâ (beynelmilelciler - Internationalistes) ler arasında büyük münakaşalara mahal veren esaslı bir meselede bir parça tavakkuf edelim. Hakkın vehdeti veya tezaufu meselesi « La qustion de l'unitê ou dela pluralité de droit »

Mülkiyeti edebiyenin tesis edilmediği memleket haricindeki bir memlekette istifadesi mevzuubahs olursa bundan dolayı da bir çok mülkiyetin mevcudiyeti, ve hakkı mülkiyetin tahavvülâtı nazarı itibara alınmalıdır.

Müellif ve san'atkârlarımızın mümessilleri ekseriyet temayülüne kapılıyorlar. «Pluralité » Bunların failleri bunda bir faide de bulurlar.

Bu keyfiyet daha ziyade bu hakların yaşamasına ve şumullerinin tevessüuna yardım eder, bu kısım münakaşa neticesinde 1908 Teşrinisani 13 de Berlin kongrasında kabul edilmiş ve mukavelenamenin 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasına dercedilmiştir.

Bu maddeye nazaran bir memlekette tanınan mülkiyet evvelce diğer bir memlekette iktisap edilen mülkiyetten ayrı olacaktır ve bu umumî perensipli mukavele bir istisna ihtiva ediyor: Müddet istisnası; mezkûr mukavelename mucibince bir hakkın doğduğu memlekette gayıp ettiği bu hakkın nakledildiği memlekette de gaybubetini icap ettirir. İşte hali hazır noktai nazarından kabul edilen perensip budur.

Müellif ancak eserinin tab'edildiği memlekette iktisap ettiği hakkı ecnebî memlekette talep edebilir; Zira eserini harice nakletmesi keyfiyeti değil bilakis hakkı doğuran onun tabı keyfiyetidir. Tabedilen eserin ne miktarda olduğu mevzuubahs bile olmaksızın aynı bir memlekette müellifin lehine yalnız bir hakkı telif olabilir ki bunun da mebdei eserin mevkii intişara vaz'ı tarihinden başlar.

Şüphesiz beynelmilel sahada da yalnız eserin tab'iyle tevellüt eden mülkiyet mevcut olabilir. Sırf nakdî cihetinden bu nazariyeye idhal edilen muzaaf mülkiyet hiç bir sağlam esasa müstenit değildir. Bilakis vahdet nazariyesi (Théorie d'union de droit) hakkı müktesep prensibi sayesinde ecnebî memleketlerde de kolaylıkla mevkii tatbik buluyor. Bu gün hakkı müktesep kâfi derecede tevhit edilmiştir ve bu yüzden doğan ihtilâflar da eski kuvvetini ve şiddetini gaip etmiştir.

Bu gün en ziyade ihtilâf tercüme hususundadır. Bilfarz tercemeye ait imtiyazat veya müddeti eserin neşredildiği memleket kanunu tayin eder ve eserin dahil bulunduğu mahal kanununda ise buna müteallik mevat mefkut olursa bu takdirde muakis neticeler tahassül edebilir.

Birinci halde: mevzuubahs hak müstesna, memleketinde duçar olacağı kaydı ihtirazilere tehammül edecektir.

İkinci halde ise: bu nevi kayıtlardan muaf tutulacaktır. Bilnassa bu vasıf eserin intişar ettiği memleketten ziyade hariçte şöhret şiar bir vasfa malik bir müellifin mevcudiyeti takdirinde daha mudilleşir.

Her şeyden evvel farzedilir ki bir opera üzerindeki mülkiyeti sınaiye musiki ve sözlerin yeniden tekrarı hakkını ihtar etmekle kalmaz temsilin Menfi salâhiyetini de tazammun eder.

Kuvvetli olduğuna itimat edilen doktrine göre bu nokta eserin mahalli tevellüdü kanununa göre halledilmelidir.

Muzaaf sistemde ise müellifin hakkı bu hususta her memleketin kendisince mevzu kanunlarının hususiyetine tabidir. Umumî surette tahlil ettiğimiz tarz kat'î bir nazariyenin tebeyyününe müsait bulunmaktadır. La theorie du minimum asgarî nazariye ki 1886 Beren ittihadının alâkadara temin ettiği hakkı asgarî mahiyette tesbit etmemiştir. Zira alâkadarlar kendilerile ayni şerait dahilinde bulunanlar hakkında bir memleket mevzuatınca tanzim edilen hukukî istihkakta faide mülâhaza ederlerse bu fikre hiç bir itiraz mümkün görülmez. Gerek sanatkâr ve gerek müellifin her memlekette eserinin tabedildiği memleketteki malik olduğu bu bütün hakları ecnebî memlekette de istemeğe hakkı avrdır; Fakat bu hak yalnız istemekten ibaret kalır.

Aynı ihtilâflar mülkiyeti sınaiye için de vaki olmuştur. Model resim ihtira beratları hususunda aynı manzara ile karşılanılmıştır. Tatbikatta muzaaf mektep sistemini kabule meyil edildiği halde alâmeti farika hususunda vahdet sistemi kabul olunur. Fakat en doğrusu şüphesiz vahdet sistemidir. Bu fikre muarız olarak «Paris ittihadının» 2 inci maddesi - bu ittihadın mukarreratı - 2 Haziran 1911 Vaşington muahedesile tadil edilmiştir. aynı ihtira için muhtelif memleketlerde alınacak berat yekdiğerinden müstakil olacaktır hakikatta ise bunların hey'eti umumiyesi birinciye tâbidir. Yani birincinin mevcudiyetile istihsal edilmiştir. Bilfarz (Knight ve Potter) ihtira beratları meselesinde bu yüzden bir çok müşkülât zuhur etti; Müşkülât şu noktada temerküz ediyordu: âidatın ademi tediyesi halinde bir ihtira beratı sukutunun tesiri ne olabilirdi. Fransız içtihadı mahakimi bir noktada karar kılamadı. Bunlardan bazılarına göre bir memlekette bir ihtira beratının hükümsüzlüğü diğer memleketlerde aynı yüzden alınan ihtira beratlarının da ademi mevcudiyetini icap ettirirler. Halbuki bu kısım ise aidatın ademi tediyesi hasebile tesirsiz kalan ihtira beratının yalnız ademi tediyenin vaki olduğu memleket için tesirsiz kaldığını kabul ettiler. İnce bir tetkik neticesinde bu iki noktai nazarın da hatalı olduğu göze çarpar. Zira asıl menşe memleketindeki ihtira beratının tesirsizliğidir ki diğerlerinin de kuvvetini izale edebilir.

525

İsmin veya bir markanın menşe' memleketi haricinde kullanılması, menşe' memleketinde bu hususa mütedair mevzatı kanuniye ile muayyen himayeden başka bir himaye ecnebî memlekette talep edilemez: Bu himayede ancak beynelmilel hakkı müktesebe riayet hasebiledir.

Salâhiyet ve icra noktasından ecnebî mahkemelerden sadır olan hükümlerin infazına müteallik hukuku müktesebeye riayet:

Selâhiyet hususunda hakkı müktesep mevcutmudur? Buna verilecek cevapta pek müteyakkız davranmalıdır. Muhakemenin başlaması zamanına kadar geçen müddet zarfında hakkı müktesep yoktur denilebilirse de bir befa muhakeme başlâyınca, mahkemenin salâhiyeti tarafeyn için bir hakkı müktesebtir. Bazı ahvalde bu husus daha büyük bir ehemmiyet kesbeder. Bilfarz tahkimname mesailinde olduğu gibi. Zira tahkimname ile her iki taraf muayyen bir mahkemenin selâhiyetini tanımışlardır. Binaenaleyh onlar için bu muayyen mahkeme tarafından muhakeme edilmek bir hakkı müktesebtir. İşte selâhiyete mütedair alelâde kanunlar bu meselede rol oynamadıkları için, mevzuubahs hakkı müktesepte beynelmilel bir mahiyeti haizdir. Fransız kanunu medenisinin 14 üncü maddesinde bu vasıf nazarı dikkati celbeder:

Mezkûr madde alacaklı bir Fıransıza ecnebî tabiiyetinde bulunan medyunu Fransız mahkemesinde takip salâhiyetini verir. Keza bu Fransız alacağını diğer bir ecnebiye devrettiği takdırde bu ikinci alacaklı da medyunu bulunan evvelki borçluyu fıransız mahkemesinde takip etmek hakkını haizdir. Demek oluyor ki takip hakkı bir hakkı müktesebtir.

Ecnebî bir ilâm bir hakkı müktesebi ihtiva eder. Hatta bu hakkı müktesepten daha fazla bir şeyi de muhtevidir.

Zira hüküm verilmiştir. Bu hüküm haddi zatında davanın icap ettirdiği ecnebî hâkimlerin kanaatini gösteriyor. Binaenaleyh bir memleketten, diğer memlekette mevzuubahs olacak bir ayne müteaallik hakkı muktesebin muteberiyetini kabul mecburiyeti zahir olduğu halde bu yüzden ecnebî mahkemelerden sadır olan ilâmata gayri muteberiyeti tanımak mecburiyeti hiç bir zaman mevzuubahs olamaz.Zira ecnebî mahakimden sadır olan ilâmların diğer bir memelekette infazı ancak ekzakuvatürün vücuduna vabestedir. Binnetice burada basit mukavelelerle, ecnebî mahakimden sadır olan ilâmlar arasında tezat göze çarpıyor. Fransadaki bir mukaveleden tevellüt eden hak hiç bir itiraza maruz kalmazsa işte o zaman kelimenin tam beynelmilel manasile bu hak bir hakkı müktesebtir ve ecnebî memleketlerde hiç bir formaliteye tabi olmaksızın gayet basit bir tarzda sühuletle tesirini icra eder.

Bilâkis hakkı davayı rüyet eden mahkeme kararından tevellüt ederse bu hakka riayet evvelkisine nazaran mukaveleden doğana nazaran çok nakıstır. Zira bu hükümler tesir husule getireceği mahal hakiminin mürakabesine tâbidirler. Bir hükümde hakkı müktesebin miyarı nedir? Bunun cevabı bu hükmün kavanin ve nizamata muvafık bir tarzda verilmesidir. Zira bu vasıfsız onun icrası mevzuubahs olamaz. Bunun için de selâhiyeti beynelmilel tanınmış mahkeme tarafından ısdar olunması lâzımdır. İşte bize hakiki veçhesile görünen ecnebî mahkemelerden sadır olan ilâmların tenfizinde mahkemenin selâhiyeti mes'elesi şu noktaya müncer olur.

Ecnebî memleketlerde müktesep hakların o yoldaki kavanin ve nizamata tevfikan tevellüdünün meşrutiyeti. Hükmü veren ecnebî hakim ihtilâfın tabi olduğu kanuna riayet etmemişse yâni bu hususta tatbiki icap eden kanunu tatbik etmemişse bu hüküm beynelmileliyet noktasından muteber addedilemeyüp binnetice başka memleketlerde kuvvei tenfiziyeyi haiz olamaz.

Bilfarz tatbikatta hadis olduğu üzere bazi ecnebî hakimlerin, karı koca beyninde, bunların kanunu millîleri talâka müsaade etmediği halde; talâka hükmettikleri şayanı kayıttır. Bu hükümler ekzakuvatüre müsait olmadığı gibi gayrı muntazamdırlar da:

Bundan başka, bilfarz bir alacaklı alacağından feragat ederse bu haktan dolayı istihsal ettiği hükmün tenfizini isteyemez. Eger isterse ne olacak? Ekzekuvatür verecek mahkeme ekzekuvatür vermiyecek, çünkü ecnebî mahakimden sadir olmuş böyle bir ilâmın sadır olduğu memlekette kuvvei tenfiziyesi kalmamıştır ki tenfizi talep edilen ecnebî memlekette de infaz edilebilsin.

Fakat mes'ele bu kadarla da bitmiyor; çünkü bu sebeple ekzekuvatürü vermekten imtina ecnebî mahakimden sadır olan ilâmlar üzerinde hakkı mürakabe mevzuubahs olduğu zamandır. Şayet bazı diplomatik mukavelelerle meselâ 15 Haziran 1869 tarihinde İsviçre ile ve 8 Temmuz 1899 da Belçika ile münakit muahedelerle merbut bulunulursa bu muahedelerin muhtevasına göre İsviçre ve Belçikada verilen hükümler Fransada mürakabaya tâbi olmaksızın tenfiz edilirler .- vaziyet mudıl laşır. Bu takdirde takip olunacak hareket hakkı müktesebe riayet nazariyesinden ibaret kalır. Bakılır, eğer bir hak mevcut ise riayet edilir. Kavanin ve nizamata riayetle itfa edilmişse mevcut değildir. İşte burada bizim nazariyemiz mevcut olamıyacak bir menba irae ediyor. Zira bu nazariyeden istifade etmezsek tenfiz zamanını beklemek veya alacağın ademi mevcudiyetine hükmettirmek lâzım gelir.

Yirmi yirmi beş sene evvel ware da iki küçük çerci Fransada iştirak etmedikleri bazı biletler muhtevasını tediyeye mahkûm edilmişlerdir. Belçikada da 1899 muahedesinin tatbikatına tâbi kılınır. Bu hüküm-

ler Belçika Temyiz mahkemesince nakzedildi. sebep olarak ta bu meselede biletlerin sahteliği meydana çıktı. Ve binnetice bir hakkı müktesebin mevzuubahs olamıyacağı tahakkuk etti.

İşte bu gibi ahvalde hakkı müktesebe riayet prensibinin ne dereceye kadar rol oynadığı beyandan müstağnidir.

Hakkı mükteseplerin beynelmilel tesiratının hududu :

Beynelmilel münasebatta hakkı müktesebplerin iki nev'i tahdidatı mevcuttur; öyle haller vardır ki orada hakkı müktesep beynelmilel tesiri haiz değildir. Diğer bazı hallerde bu hak beynelmilel tesirlere malik olabilirse de bir kısım sebeplere binaen bu tesirleri hasıl edemez.

Evvelâ birinci sınıf makuleyi tetkik edelim: derakap söyliyelim ki bu makule, gerek üzerinde işlenmiş olmaması itibarile gerekse; hukukî iştirakin «Communauté juridique» mevcut olmadığı bir sahayı bize küşade bulunduracağı noktasından ehemmiyeti haizdir. Mevzuubahs saha üç nev'i kanunları ihtiva eder: ceza kanunları, siyasî mahiyeti haiz kanunlar ve birde malî kanunlar? Şüphesiz bu makule kanunların mevzu bulundukları memleketlerdeki tesirleri inkâr edilemezsede aynı tesiri ecnebî memlekette hasıl edecekleri iddia edilemez; binaenaleh bu üç kanun mucibince hakkı müktesebi haiz bulunan bir şahıs ancak bu haktan onu iktisap ettiği memlekette müstefit olabilir, yani bu hakkın tesiri yine hakkın doğduğu memlekette kendisini göstere bilir , hariçte gösteremez.

Bu mülâhazat kanunların millî topraklarına hasrı sistemine bir kat daha kuvvet vermektedir. Münhasıran millî hudutlar dahilinde tatbiki lâzım gelen kanunlar, gerek ecnebî gerek tebaadan olsun, her şahsa millî hudutlar dahilindeki mevzuubahs olacak menafiinde tatbik olunacak kanunlardır. Bir defa bu kanunlar tatbikedilince, bu tatbikatta mütevellit hukuk gerek ecnebî memlekette, gerek memleket dahilinde hak sahibine lâzım gelen menafi tevellüt eder.

Bilfarz bir gayri menkul mal kazanırsam tabiî kaidei umumiyeye tebaan mahallî kanunlara tevfiki hareketle bunu kazanabilirim. Malik sıfatım gerek ecnebî de gerek memleket dahilinde tanınmıştır. İşte alelade kavanin «Territorialité ordinaire» mülkiyeti kavanin nin tahlili bundan ibarettir. Burada alelade mülkiyeti kavanin ile takviye edilmiş mülkiyeti kavanin arasındaki farkı tebarüz ettirmeğe çalışalım.Bir kimsenin izzeti nefsini rencide eden kimsenin aleyhine sadır olan hüküm mucibince olınan tazminat borcu ile yine bir mücrim aleyhine hükmedilmiş olan cezayı nakdîyi mukayese edelim. Görüyoruz ki bu iki borç yekdiğerine çok müşabihtir, iki

suçun neticesinde hükmedilmiştir, şu farkla ki birisi medenî suç Délit-civil diğeri cezaîdir Delit ceriminel.

Binnetice beylelmileliyet noktai nazarından bu iki borç aynı tarza tevafuk etmiyorlar. Cezayı nakdiden tevellüt eden borç mahkûmiyete karar verilen memlekette medyundan istifa olunur: fakat medyunun ecnebî memlekette olan emvalinin bu sebepten haczine gidilemez. Halbuki diğer borcun tasfiyesi için aynı mülâhaza varit değildir. Bu ikinci borç âdî bir borçtur. Binaenaleh her ne kadar mahallî kanuna tevfikan vücut bulmuş isede millî hudutlar haricinde de kabili istifadır. Medyunun ecnebî memleketteki mallarından hukukî tariklere müracaatla ihkakı hak hususunda alacaklıya karşı dermeyan edilecek bir mani mevcut değildir. Görülüyorki, bu sonuncu nevi borçlardan dolayı hakkı muktesebe beynelmilel bir mahiyet tanıyoruz. Halbuki, birincisini tanımayoruz. Halbuki bu borçlar yekdiğerine çok müşabih borçlardır.

Mevzuubahs aynı borçlar makulesini bir az daka yakından tetkik edelim :

İlk safhada ceza kanunları gözümüze çarpar. Prensip itibarile eski zamandan beri bir memleketten isdar olunan cezaî hükümlerin diğer memlekette tatbiki kabul olnnmamıştır. anane noktai nazarından bu kat'î bir hakikat isede mantık noktai nazarından gayet zaiftir. Zira bu ananevî prensip sahipleri noktai nazarlarını kabul ettirmek için mülkiyeti kavanın sistemine tebaiyetle, hakimiyetin ancak millî hudutlar dahilinde icrayı nufuz edebileceğini ileri sürmüşler ve hakimiyetin millî hudutlara hasrı keyfiyetinin hiç bir zaman hakkı müktesebin beynelmilel tesirinin tevellüdüne mani olmavacağını kabul etmişlerdir.

Mevzuubahs kimseler bu istisnayı kendi prensiplerine tanımakla aksi bir prensipin kabulünden tevellüt adecek ifratlardan kurtulmak arzusunu izhar etmişlerdir. Bu takdirde bir memlekette hükmedilen cezanın diğer memleketler için sadır olan kimse tarafından çekilmiyeceği ve kaziyei mahkeme teşkil eden bir hükmün de beynelmilel tesiri haiz olmıyacağı gibi vesaiti cürmivenin takdirinde ancak meseleye vaz'ı yed eden hakimin memleketinde tesbit edilen hadisata yardım edebileceği de aynıdır. Bunun mahzurları gözle görünüyor. İşte bu mahzurların önüne geçebilmek için çare olarak tatbikatta mücrimin iadesine tevessül olundu ve bu yüzden bir çok iadei mücrimin mukaveleleri aktedildi. Pek istisnaî olarak bazı kanunlar, mevzu bulundukları memleket hakimine kendi tabaalarının ecnebî memleketlerde cürüm ika etmeleri halinde tecziyelerini emretmiştir. Hatta bazı istisnaî olarak ecnebîlerin, ecnebî memleketlerde ika ettikleri cürümlerden dolayı tecziyeleri yine mevzuubahs mahkemelere tanınmıştır. Hatta daha ileri giderek diyebilirizki mutlak bir mülkiyeti kavanın sistemini akıl kabul etmemekle beraber beşeriyeti rencide eder. Bilfarz bir mahkûmiyetten

529

mütevellit kanunî memnuiyet « Interdiction legale resultant d'une condamnation» ecnebî memleketlerde mahkûmu takip etmez. Cezanın verilmesindeki sebeplere hiç şüphesiz muakis bulunan bu netice doğru olamaz.

Netekim (lacour de Grenoble Clapier) davasında Gap mahkemesinin fikrine muakis olarak 11 Haziran 1892 de kanunî memnuiyetin ecnebî memleketlerde de tesir husule getireceğine hükmettiği müsbettir. Bu da çok mantıkîdir. Bilfarz mütemeddin devletler mevzuatınca kabul edildiği üzere filân cezaya çarpılan mahkûm hakkı velâyeti gaip eder. Asıl cezaya munzam olan bu keyfiyet mahkûmun cezasının ağırlaştırılmasını istihdaf etmemiştir; bilâkis çocuklarının haklarını himaye noktasından derpiş edilmiştir. Zira babaları âileleri içinde, bu ailenin kendisine tahmil ettiği vazifeleri ifa edemiyecek bir vaziyete düşmüştür. Bu takdirde niçin bu memnuiyet bu mahkûmu ecnebî memlekette takip etmemiş?

Siyasî mahiyetteki kanunlara gelince: biliyoruz ki bir memleket siyasete müteallik hususatta serbesti'i harekete maliktir. Bu münasebetledir ki Fransa içtihadı mahakimince olduğu gibi Fransız kanununa güre hususi ehliyetsizliğe mahkûm kimselerin bu mahkûmiyeti ecnebî memleketlerde makbul ve muteber değildir. Duc de Brunswick e âit memnuiyet bu nevidendir. Bundan başka Duc de Richmond 1814 muahedesine merbut bir protokol mucibince, bu tarihte hayatta olmadığı halde; Fransada temellük ettiği bir gayri menkulü iade edilmiş bulunuyordu. O halde bu gayri menkulün maliki kim olacaktı? Mademki düçe vefat etmişti? Müteveffanın büyük oğlu ingiliz kanunlarına tevfikan bu gayri menkulü istiyordu. Fakat Fransız mahkemei temyizi, müteveffanın mezkûr büyük oğlunu İngiliz kanunlarının böyle bir hakkı tanımasını siyasî addederek Fransada diğer bir devletin siyasî kanunlarının haizi tesir olamıyacağını tesbit ve mevzuubahs emvali gayri menkulenin Fransız kanunu mucibince bütün varisler arasında taksim edilmesini karar altına aldı.

Üçüncü makuleyi malî kanunlara hasretmiştik. Malî kanunların beynelmilel mahiyeti haiz olduğu takdirde tasriha bile hacet yoktur. Şüphesiz bunu söylerken ecnebîlerin bizzarure tebaai mahaliye misilli her memlekete malî kanunlara tebaiyet edeceklerini söylemiş oluruz. Yalnız tâbi oldukları verginin istifası için mahallî kanunlara tebaiyet mecburiyetinde olduklarını ileri sürmüş oluyoruz. Şayet yapılan hukukî filin, bu fiil hasebile yapılan muamelâtta malî kanunlara ademi riayet takdirinde, butlânı müeyyide altına alınmışsa bu vaziyette teşrih ettiğimiz noktai nazarlara misal bulmak da çok güç olur. Meselâ:

Malî kanun. pullu bir varaka üzerine yazılmamış her muamele

keenlemyekün olacaktır derse bu nevi ahkâmın malîmi medenî mi olacağının tayini gayet nazik bir mesele olur. Fakat bu henuz halledilmemiş bir mes'ele olduğundan tetkikine mübaşeretten imtina olunmuştur.

Beynelmilel hakkı müktesebe istisnalar

Evvelki maruzatımızla beynelmilel hakkı müktesebe riayet fikrinin tesirini gaip ettiği saha içinde dolaştık. Şimdi de bu prensipin bazı istisnalarından bahsedelim:

1 — Ecnebi memlekette iktisap edilen hak istifade edilmek istenilen memlekette müteazii hiç bir hukuka tekabül etmez ise;

2 — tatbikatta pek ziyade haizi ehemmiyet olup sık sık vukua gelen vaziyettir ki, ecnebî memlekette iktisap edilen hakkın, istifade edilmek istenilen diğer ecnebi memleket intizamı ammesine mugayir olması şeklinde tecelli eder. Bilfarz ecnebî memleketten istihsal edilen ihtira beratları Neerlandez mevzuatı kanuniyesince kabul edilmediğinden Hollandada bu beraetten istifade imkânı yaktur. Halbuki tatbikatta hemen bütün devletler mevzuatı kanuniyelerinde bu hususa mütedair müsbet bir meslek takip ediyorlar. Yani bu beratları müfessirin kabul ediyorlar. Bazı devletler mevzuatında talâkı kabul ediyorlar. bazıları etmiyorlar. Sonra Homestead denilen «Propriété familiale» her memlekette mevcut değildir. Bu da şüphesiz değru olabilir, zira ecnebi bir aileye mensup olunduğu takdirde bu emlâkın bulunduğu memlekette ecnebi ailenin kendi millî kanununa tebean Homestead hasebile bütün aile efradı arasında ademi taksimi için muhafazaya mülkün bulunduğu mahal hükûmetini cebretmek doğru olamaz.

Bilfarz bazı hukuku ayniye meselâ üst hakkı her yerde tanınmamış olup bu hakkı tanımıyan devletleri sırf ecnebilerin istifadesi için kendi mevzuatına böyle bir hakkın tanınması zımnında ahkâm vaz'ına mütedair cebir şüphesiz varit olamaz.

Şimdi ikinci istisnaya gelelim: Bir memlekette iktisap edilen hakkın diğer bir ecnebî memlekette bu haktan istifade bu memleketin intizamı ammesine mugayereti bulunduğu takdirde hukuku müktesebeye riayet olunmaz. Bu intizamı ammeye müteallik kanunların ecnebîlere teşmilini mucip eski bir kaidedir. ve bu istisnanın tedabirinin tesbiti de kolay değildir. Meselâ: Boşanma henuz şekli kat'isini bulmadan kavanin ve nizamata tevfikan boşanan ve binnetice evlenmeğe hak kazanan ecnebînin bu hakkından istifade ederek bulunduğu ecnebî topraklarında izdivaç aktedebilüp edememesi muhtelifünfihtir. Fakat biz böyle şüpheler üzerinde tevakkuf edemeyeceğiz, yalnız intizamı ammeden istisna manivelesini tayin ve anlamağa çalışacağız. Bu manivela bir memlekette iktisap

edilen hukuku diğer memleket intizamı ammesine mugayeret halinde keenlemyekün addedilmesinden ibarettir. Şüphe yokturki intizamı ammenin rolü daima bu tarzda cereyan etmez, bu kanunlar diğer bazı vasi ve büyük kuvvetleri haizdirler. Bu kanunlar evvela mevzu bulundukları topraklar üzerindeki efale dahi tatbik olunduklarından bu münasebetle ecnebîleri de ahkâmının nüfuzu altında tutuyorlar. Bu sahada, bu kanunların rolleri çok muhteliftir. biliyoruzki prensip itibarile ceza kanunları ecnebî memlekette haizi tesir değildirler. Zira bu kanunların hariçte tatbiki, tatbik olunan ecnebî memleğetin intizamı ammesine mugayir bulunabilir. Diğer taraftan bir ecnebî memlekette ecnebî tarafından ika olunan cürüm şüphesiz bu memleket mevzuatına tabi olacak ve mahalli mahkemelerde muhakeme edilecektir. İşte aynı ceza kanunu yekdiğerinden farklı iki türlü tesir husule getirmiş olur; birisi bu kanunun tatbik edildiği sahada vuku bulan ef'ale mütedair oluğ ecnebîlerle birlikte teb'ai mahalliyeyi alâkadar ediyor. ikinci ise, ecnebî memlekette vukua gelen ef'ali bu kanunu mezkûrun nazarı itibara almamasıdır. ve bu efal için hüküm ifade etmemesidir. Görülüyorki intizamı ammeye ait kanunlar yekdiğerinden farklı iki hedefi vize ederler. Bazı def'a mezkûr kanunlar nisbî olarak bazı ef'ale tatbik olunurlar. O zaman her şahsa siyyanen tatbik olunurlar ve bundan mütevellit hakkı müktesep, hepsinde değilse bile bir çok ahvalde beynelmilel tesiri haizdirler. Eğer medenî suç neticesinde bu suçun faili aleyhine bir mahkûmiyet kararı istihsal edersem bu alacak bir intizamı amme kanununun tatbikinden tevellüt etmiştir. Binaenaleyh beynelmilel münasebat noktai nazarından hakkı müktesebin bütün tesiratını havi olacaktır. Böylece bu haktan her memlekette istifade mümkün olacaktır. Fakat intizamı ammenin çok dar ve daha nisbî olduğu hallerde, böyle bir haktan istifade kabil olmaz. Unutulmamalıdır ki istifade edememek müktesep bir hakkın ademi mevcutiyetine delâlet edemez. Onun mevcudiyetini tanımakla beraber intizamı amme mevzuubahs olan memlekette tesir husule getiremiyeceği kabul edilmiştir.

Bilfarz ecnebî bir memlekette izdivaç vadinin tutulmamasından dolayı bir alacak tahakkuk etmiş, bu vaziyet her hangi diğer bir memlekette izdivaca hakim olan fikirlere mugayir görülürse, alacaklının alacağını istifası hakkı tanınmayabilir. Bu takdirde ne gibi vaziyet tahassul eder? Şüphesiz bu memlekette alacak hakkının tanınmaması, alacağın ademi mevcudiyetini icap ettirmez ve bu hususta müsamaha gösteren memleketler mevzuatı kanuniyesince, mezkûr alacak kabili istifa olabilir. Bunun intizamı âmme noktai nazarından tevlit edeceği netice şudur: Bu hak mevcuttur fakat intizamı âmme bu alacağın istenmesine manidir. Binnetice bu memleketce tesir husule getiremediğinden keenlemyekün addedilmiş ve bu hakkı müktesebin beynelmilel tesiri de kalmamıştır. İntizamı âmme kanuularının bu iki veçhesi

ekseriya yekdiğerine karıştırılmaktadır. Bu münasebetle doktrinde bu hususta bir karanlık hükümferma olmaktadır. Şimdi intizamı âmme istisnalarının başlıca tatbikatı neler olduğunu izaha çalışalım: bilhassa bunlar ecnebî mahkemelerden sadır olan ilâmata âit tenfiz kararı hususunda tesadüf ediyoruz. Umumiyetle kabul edilen kaideye tebean ecnebî bir memleketten sadır olan ilâmların diğer bir memlekette tenfizi, bu ilâmların tenfiz edilecek memleketin intizamı âmmesine mugayir olmamasile kabildir. Hatta bu devletler beyninde ilâmatın tenfizi gayesini istihdaf eden bu hususta kolaylığı temin için münakit diplomatik muahedelerde bile - Fransa - İsviçre 1849 ve Fransa Belçika 1899 muahedelerinde olduğu gibi - daima intizamı âmme mahfuz tutulmuştur.

Aynı muahedeler intizamı âmme ve hukuku âmmeye mugayereti halinde ecnebî ilâmlara tenfiz kararı verilmiyeceğine dair ahkâmı ihtiva ediyorlarsa (hukuku âmmenin derci oldukca gariptir; zira bir memleketten sadır olan ilâmatın hangilerinin, bunların tenfizi talep edilen memleket hukuku âmmesine mugayir olduğunun tayini güçtür. Acaba bu hususta âmil olacak selâhiyet kanunlarımıdır? Eğer böyle ise bu az ihtimal dahilindedir. Zira selâhiyet meselesi aynı muahedede ayrı bir fıkraya mevzu teşkil etmektedir. Fakat asıl olan şey intizamı âmmeye riayet zaruretinden kat'î surette mahfuz tutulmamasıdır. İşte bunun içindir ki Fransız mahkemeleri, mahkûm olan taraf kendisini müdafaa imkânı bulamadığı hallerde, mahkûmiyeti hakkında ecnebî mahkemelerden sadır olan ilâma tenfiz kararını vermiyorlar ve hakikatta de bu ilâmlar hakiki ilâm mahiyetinde değildirler ve Fransa mahkemelerinin bu ilâmlara tenfiz kuvvetini vermesi intizamı âmmeyi ihlâl demek olur. Ve hatta aynı sebepten dolayı Fransız mahkemelerince verilen bir hükme, yine aynı sebepten dolayı ecnebî mahkemelerden sadır olan hüküm, muarız olduğu takdirde Fransız mahkemeleri ekzekuvatür vermezler. İşte umumiyet itibarile denilebilirki ekzekuvatür vermek intizamı âmmeyi temin için ihdas edilmiş bir usuldür. Bununla beraber intizamı âmmenin bu istisnası kendisini temin eden tedabirden aşırı olmamalıdır. (Belçika mahkemei temyizi 1907) zaten intizamı âmme mahallîdir. Fakat ilhak neticesinde, ilhak eden devlet mevzuatında ilhak ettiği araziye de teşmil etmez ise ilhak edilen arazide iki nevi intizamı amme vardır denilebilirmi? Bu mesele henuz halledilmiş değildir. Binaenaleyh henuz hat ve hududu tesbit edilmiyen intizamı amme hakkı mük tesebin beynelmilel tesiratına büyük manialar irae etmektedir. Hatta intizamı ammenin istisnaları da bu maniaları tezyitten hali kalmaktadır.

Hakkı müktesebin itfası

Millî kanuna tevfikan kazanılan bir hakkın her hangi bir sebebe binaen gaip olması mevzuubahs olamaz. Zira mezkûr sebebi tayin eden

533

de yine millî kanundur.Binaenaleyh bir memlekette vazıı kanunun noktai nazarını iki veçhe etrafında ve bilhassa yekdiğerine muhalif gayelere tevcih mevzuubahs olamaz.

Hak tesirini hasıl etmiş olsun; bilfarz bir alacaklıyı alacağının kısmen tediyeside vaki olmuş, acaba bu sonuncu tam alacağımı yoksa kısmen tediyeyi mi kabule salâhiyettardı, Bu noktayı tayin edecek kanun kanun ahkâmına tevfikan elde edildiği kanundur. Sonra borçlunun borcuna hangi para ile (gümüşmü altunmu kâğıtmı?) tediye edeceği hususunda şüpheye düşülürse bu şüpheyi izale mukavele ahkâmına racihdir. Eğer mukavelede tarafeyn hangi para ile tediyat yapılacağını kararlaştırmışlarsa bu para ile kararlastırmamışsa mukaveleyi aktettikleri memleket parasile tediyatta bulunulacaktır.

Bir hakkı müktesebin ziyaı ya bu hak sahibinin vefatı ile yahut bunun uzun müddet gaybubetile veya müruru zamanla vaki olduğu hallerde bile hakkın gaybubeti, hep bu hakkın ahkâmına tevfikan doğduğu kanuna tabidir. ve bu hususta ecnebî memleketlerde istifade etmek keyfiyeti, selâhiyettar kanunun - hakkın ona tevfikan doğduğu kanun - nüfuzunu kesredemez. İşte ihtira beratlarının tevlit ettikleri müşkilâtı ki evvelce teşrih ettik - bu prensiplerin sayesinde refedebileceğimiz. Muayyen bir müddetle mukayyet bulunan haklar ki bu müddeti tesbit eden kanun şüphesiz hakkın tevellüdünde ahkâmına tâbi bulunduğu kanuna, muayyen bir müddeti haiz olmiyan haklar ise iskatî müruru zamana tabidirler. Şüphesiz iskatî müruru zamanda teşrih ettiğimiz kaidei umumiyenin nüfuzundan dışarı çıkamaz yani hakkın kazanıldığı mahal kanunu bu hususstaki müddeti tayin eder.

Velhasıl aynı sureti halli sebebi mücbirden mütevellit zarar ile hasar meselesi neticesine tatbik edebiliriz. Burada hasar ve ziyana teammül edecek kimsenin tayini, yine hasar veya zarar ve ziyanın doğduğu memleket kanununa değil hakkın tevellüt ettiği memleket kanununa tevfikan tayin etmek lâzımdır.

Hakkı müktesebin beynelmilel tesirinin behmehal hak sahibi lehine tecelli edeceğini kabul etmek doğru olamaz. Bazan da aleyhine olur. Bilfarz bir kimsenin bağzı ağır mesuliyetleri icap ettirecek bir hüküm kabul etmiş, bu hakkın ferag muamelesi mezkûr şahıs için bir hakkı müktesep teşkil eder. Bu hak bu şahsı tehammül ettiği mesuliyetle mükellef kılar. İflâsta alacaklılar, ecnebî olsun tebeai mahalliyeden olsun müsavat üzere masaya dahil olurlar. Burada hakim olan fikir, müsavat fikridir. fakat mücerret bir müsavat fikri, ecnebî memleketlerde kazanılan bir hakkın iflâsı vaki olduğu memlekette hüküm ifade edüp edemiyeceği meselesini cevapsız bırakıyor. Bu hakların evvelemirde hakkı müktesep teşkil etmesi lâzımdır ki her yerde bilhassa iflâs mesa-

linde hüküm ifade etsin. Hakkı müktesebin beynelmilel tesiratını nazarı itibara almayan 1902-12 haziran Lâhi mukavelenamesinin evlenmeye müteallik kısmından bahsedelim: Bu mukaveleye mezkûr hususta iptalî maniden nehyî manilere doğru mütemayil görüyoruz? Bundan şu netice çıkıyor aktedildiği mahalde muteber olmayan bir evlenme, ecnebî memleketlerde muteber olabilir. Fakat bu muteberiyetin esası nedir? Neye nazaran muteberdir? Bu mukavele bunları tasrih etmeyor. Ancak izdivacın esası resmî âyinin icrası olduğuna göre sarahatan bu evlenmede resmî âyinin icra olunduğu memlekette keenlemyekün addedilmiştir. Sonra dinî saikalarla bir memlekette akdedilen nikâh muteber addedilmez. Diğer memlekette muteber addedilir. Sonra aynı mukavelenin bilâkis üçüncü maddesinde, resmî âyinin icra edildiği mahalde muteber addedilüp başka memleketlerde keenlemyekün addedilen izdivaçtan bahsediliyor. Bu yeni bir hatadır. Madem ki bir resmî âyinin icra olunduğu memlekette izdivacın muteberiyeti tanınmıştır. Niçin başka memleketlerde tanınmasın? Bu teşmil reddinin esbabı mucibesi nedir? Bu hususta sakit kalmıştır. Görülüyor ki hakkı müktesebin beynelmilel tesiratı fikrinden vaz geçildiği takdirde ne gibi teşevvüşler meydana çıkıyor.

Yeni haklarin evvelce iktisap edilen haklar üzerine tesiri

Hukuku Hususiyei düvelde tetkik edeceğimiz bu mevzu en çok ihmal edilen meselelerdendir. Evvelki bahiste arzettiğim veçhile beynelmilel mahiyeti haiz olarak iktisap edilen bir hakkın tâbi bulunduğu itfa sebepleri, hasebile tesirsiz kaldığını biliyoruz. Fakat o yoldaki kavanin ve nizama tevfikan iktisap edilen bir hakkın bilâhare iktisap edilüp te birincisile kabili telif olmiyan diğer bir hak tahtı tesirinde gaip olmasında tereddüt edilemez.

Bir hakkın tediyat vukuile ziyaı birinci makulenin itfa tarzının tıpkısı; bir deynin aynı muayyen itası veya havaleten tesviyesi ise ikinci makulenin bir misalidir. aynı muayyen itfa veya havaleten tesviye ayni bir tesmiyedirki evvelce kazanılmış olan hakla birlikte mevcut olamaz. Evvelce iktisap edilen hukukla birlikte mevcut olmiyacak bu ayni hakların tesirleri nelerdir?

1 — Eğer aynî haklar evvelki hakların iktisap edildiği memlekette vücuda gelmişlerse hiç bir mani mutasavver değildir. Bu hakların tevellüt ettiği mahal kanunları evvelki hakların mevcut olup olmiyacağı ve aynî hakkın hangi şerait dairesinde evvelki hakkın yerine kaim olacağını tayin ederler.

Şöyle çok hayatî bir misale gözlerimizi çevirelim:

Aslen fransız olan Dreyfus Gonzales davasında Fransız mahkemei temyizi 1922 şubatında verdiği bir kararla, mezkûr kimselerin Fransın hükûmetinden müsaade istihsalile İspanyol tabiiyetini iktisap etmelerini ve on iki sene İspanyol tabiiyetinde kaldıktan sonra İspanya Krallığından istihsal ettikleri bir irade ile İspanya tabiiyetini zayi etmelerini nazarı itibara alarak bu kimselerin Fransa tabiiyeti iddiasında bulunmaları hasebile İspanya tabiiyetini iktisapları bir hakkı müktesep olduğundan bu hakkın Kralın yalnız bir irade ile keenlemyeken addedilmiyeceğini beyan etti. Görüliyor ki bir irade ile bir İspanyolu Fransız yapamıyor. İşte bu hal hakkı müktesebin beynelmilel tesiratının canlı bir misalidir. Bahsimize nihayet vermeden evvel şu mühim misali de zikredelim.İlhakı arazide tarafeyn ilhak eden devletle arazisi ilhak edilen devlet ilhak edilen arazide yerleşmiş bulunanlara muahedenin tatbiki hususunda mutabık kalamazlarsa Frankfort muahedesinde olduğu gibi alâkadarın hakkı müktesep olan eski tabiiyetin muhafazasını tanımak icap eder.

İşte hakkı müktesebin beynelmilel tesiratı nazariyesinin tatbikatta tesadüf edilen müşkilâtın hepsini halledecek mahiyette olduğunu iddia etmemekle beraber diyebiliriz ki şimdiye kadar ihmal edilen hukukî cihetlerde göze çarpmıyan karanlık noktaları aydınlatması noktai nazarından ehemmiyeti haizdir.

Türk Temyiz Mahkemesi Kararları

Söz atmak – Eski hale getirme

Söz atmak ve ihafeten silâh çekmekten suçlu Seyit Vehbi efendinin C. K. nun 421, 466 ve 69 uncu maddelerine tevfikan ve neticeten 3 ay iki gün hapsine dair Ankara ağır ceza mahkemesinden verilen 8-2-931 tarihli hükmün temyizen tetkiki mahkûm tarafından istinaf edilmiş ise de hastalık dolayısile bir hafta zarfında şartının ifasına imkân görülememiş olduğundan bahisle eski hale getirme talebinde bulunulmasına mebni temyiz mahkemesi birinci ceza dairei aliyesince okunarak eski hale getirme talebinin tetkiki mahalline ait olduğundan evrakın bilâ tetkik mahalline iadesine dair tanzim kılınan 27-1-932 T. ve 199/370 No. lı ilâma C. B. Mü. U. liği memuriyeti aliyesinden temyiz istida ve lâyihasının müddet ve şeraiti hakkında mahallince bir karar verilmediği cihetle bu bapta lâyihanın müddetin mururundan sonra verilmesinden dolayı eski hale getirme kaydını mutazammın olan istidanın tetkikine mahallî mahkemesi haizi selâhiyet bulunmamasına ve eski hale getirme kaidesinin tetkikatı temyiziyeye şumulüne cevazı kanunî görülmemesine mebni mezkûr istidanın müddet ve şeraiti temyiziyenin tetkiki sırasında temyizen nazara alınmak lâzımgelirken bu bapta bir alâkai kanuniyesi olmıyan mahallî mahkemesine iadesine karar verilmesinde isabet görülmediği beyaniyle mezkûr kararın ref'i ve tetkikat icra edilmek üzere evrakın dairei müşarünileyhaya iadesi hususunda ve müddetinde itiraz edilmesine mebni evrakı dava 16-2-932 T. li itirazname ile birinci riyaset dairesine tevdi

edilmekle ceza heyeti umumiyesinde okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Mahkemei mahalliyeye temyiz lâyihası müddeti içinde verilen eski hale getirme istidası hakkında karar itası usulün 43 üncü maddesi sarahatına nazaran esası tetkik edecek daireye ait bulunmuş ve itirazname münderecatı bu itibarla varit görülmüş olmakla kararı muterizünbihin ref'ine ve evrakın dairei hususiyeye berayı tevdi C. B. Mü. U. liği memuriyeti aliyesine iadesine 23-2-932 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas No: 34

Ceza Heyeti Umumiyesi Karar No: 34

* * *

Alacak davası Tetkikat

Mahkemesi: Tire asliye hukuk hâkimliği

Kararın tarihi: 13 - 6 - 931

Karar numarası: 177

T. müddei: Mehmet efendi

T. müddeaaleyh: Ali efendi

Temyiz edilen hükmün hülâsası: Mehmet efendi tarafından biraderi Ali efendi aleyhine ikame olunan hissei irsiyeden alacak ve mumaileyh tarafından da bilmukabele alacak davasının tevhiden icra kılınan muhakemesi neticesinde: Tafsilâtı ilâmda yazılı olduğu üzere bu bapta dinlenilen şahitlerin şehadetlerine ve iki kıt'a yüz liralık senet mündericatına nazaran Mehmet efendinin 1047 lira matlûbatından 209 lira poliçe

bedeli tenzil olunduktan sonra mütebaki 841 liranın Ali efendiden tahsiline ve hissei irsiye olarak Ali efendiye ait Mehmet efendi zimmetinde kalan 393 lira 25 kuruş ile bir senelik dükkân icarı bedeli olan 60 lira hakkında davacının yemin etmesile sabit olmasına mebni Ali efendinin hissesi dörtte bir olmak üzere isabet eden 15 lira ve diğer dükkânın senelik bedeli icaresinin 310 lira hesabile Ali efendinin hissesi olan 79 lira 39 kuruş 91 para ve tahsilâttan Mehmet Ef. yedinde kaldığı itirafile anlaşılan 264 liradan 40 sehimde 14 sehim itibarile Ali efendinin hissesi olduğu cihetle 572 lira 4 kuruş 31 para Mehmet efendiden tahsiline ve Ali efendinin bu matlûbunun Mehmet efendinin matlûbundan mahsuben ve Mehmet efendinin dava arzuhalinde yazılmıyan iddiasının reddine ve Ali efendinin de mirastan fazla mikdarile dükkân icarından sabit olmıyan iddiasının da reddine karar verildiği beyanından ibarettir. Temyiz eden: Ali efendi vekili Ömer Avni bey ve kısmen temyiz eden: Mehmet efendi.

Temyiz Kararı

Temyiz istidanamelerinin müddeti içinde ita ve kaydedilmiş olduğu görülüp kabulü ittifakla kararlaştırıldıktan ve dosyadaki evrak okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Temyiz müsted'ilerinden Mehmet efendinin temyiz lâyihasında serdettiği itirazat hükmün müstenit olduğu esbabı mucibeye nazaran gayri varit olduğundan reddine diğer temyiz müsted'isi Ali efendinin temyizine gelince istima edilen şahitlerin ifadeleri iddia edildiği veçhile müdd aaleyh Ali efendiyi ilzam edecek şekil ve mahiyette olmadığı gibi müddeaaleyh Ali efendinin biraderi Mehmet efendiye verilmek üzere tüccarlardan almış olduğu mebaliği havi evrak meyanındaki ilmühaberlere karşı ne diyeceği müddeaaleyh Ali efendiden sorulmaksızın ve müddei Mehmet efendinin biraderinin düğünü için almış olduğu emval ve eşya hakkında dahi müddeaaleyhten istifsarı keyfiyet edilmeksizin mezkûr şahadet ve ilmühaber-

lerin kabulile yazılı olduğu veçhile 800 liranın müddaaleyhten tahsiline karar verilmesi usul ve kanuna muhalif olduğundan mümeyyezünbih hükmün zikrolunan sebepten naşi H. U. M. kanununun 428 inci maddesine tevfikan nakzına ve aşağıda yazılı temyiz masraflarının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmamasına 3-3-932 tarihinde ittifakla karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas No: 246
İkinci Hukuk Dairesi Karar No: 517

* * *

Hayvan sirkati – Nakzın şümulü

Hayvan sirkatinden suçlu Zeynel ve Ahmet haklarında yapılan duruşma neticesinde merkumandan Zeynelin neticeten 1 ay hapsine ve suçu işlediği zaman 11 yaşını ikmal etmeyen Ahmet hakkında C. K. nun 53 üncü M. sinin ilk fıkrasına tevfikan takibata mahal olmadığına dair KIZILCA HAMAM S. C. M. sinden verilip kat'ileşen hükmün yazılı emir üzerine Ceza muhakemeleri usulü K. nun 343 üncü M. sine tevfikan maznunların aleyhine tesir etmemek üzere bozulmasına mütedair ita kılınan ilâmın (aleyhe tesir etmemek kaydiyle bozulmasında isabet görülmediği beyanile) tashihi talep edilmesinden naşi tekrar temyiz mahkemesi ikinci ceza dairei aliyesince tetkik olunarak suçlu Ahmedin C. K. nun 53 üncü M. sinin birinci fıkrası mucibince hakkında takibat icrasına mahal olmadığına karar verilmiş olmasına ve mezkûr fıkra hem suçluya ceza verilmemesi ve hem de esasen takibatın yapılmamasını âmir olmak hasebiyle mezkûr karar esası halleden kararlardan olup yazılı emir ile vuku bulan bozma sebebi maznun aleyhine tesir edemiyeceğine nazaran varit görülemiyen tashihi karar talebinin reddine dair tanzim kılınmış olan

30-1-932 T. ve 161-428 No: lu ilâma bu kerre C. Baş Müddei umumiliği memuriyeti aliyesinden takibata mahal olmadığına mütedair olan kararlar esası davayı halleden mukarrerattan madut olmadığı cihetle C. M. U. k. nun 343 üncü M. sinin son fıkrası mucibince, meriiene yeniden yapılacak tetkik ve tahkik neticesine göre ittihazı karar olunmak lâzımgelirken bu lûzumu kanunî nazara alınmaksızın merkum Ahmet hakkında sinni mes'elesinden takibata mahal olmadığına dair verilen kararın aleyhe tesir etmemek kaydile bozulmasında ve bu baptaki tashihi karar talebinin reddedilmesinde isabet görülemediğinden bahisle aleyhe tesir etmemek kaydının ref'iyle usulün 343 üncü M. sinin son fıkrasına tevfikan karar ittihaz olunması hususunda ve müddetinde itiraz edilmesine mebni evrakı dava 3-2-932 T. li itirazname ile birinci Riyaset dairesine tevdi edilmekle ceza hey'eti umumiyesinde okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

TEMYİZ KARARI

Bozulan karar suçlu hakkında ceza verilmemesini de ihtiva etmesine ve binaenaleyh davanın esası halledilmiş bulunmasına nazaran itirazname muhteviyatı şayanı kabul olmadığından reddine 29-2-932 tarihinde müttefikan karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas No: 22
Ceza Hey'eti Umumiyesi Karar No: 25

* * *

İsim tashihi — Vazife

Mahkemesi: Kayseri Hukuk.
Kararın T: 25-11-931 No. 1821
T. müddei: Oran karısı Osan
Müddeaaleyh: Nufus idaresi.
Dava: Kendisi ermeni ve ismi Osan olduğu halde nufus kaydına

541

sehven Adviye olarak yazılmış olduğundan tashihi istenmiştir.

Kararın hülâsası: Davacı ismini değiştirmek istediğini söylemiş olmasına göre rüyeti dava mahkemenin vazifesinden hariç ve bu hususun halli dini makama ait olduğundan davanın reddine dair verilen karar indettemyiz: Dava tashihi isim talebinden ibaret ve davanın mahiyetini tebdil edecek bir ifadede mevcut olmadığından reddine karar verilmesi yolsuz olmakla nakzına karar verilmiştir. Yeniden icra kılınan muhakeme neticesinde Müddeiye esasen ermeni ve bilâhara müslüman olarak kendisine Adviye ismi verildiği ve Feridun isminde birisi ile de evlendiği ve şimdi ise zevcile birlikte tekrar ermeniliğe rücu etmek istediği ve şu mahiyete nazaran zatı mes'elenin nufus kanununun muaddel 11 inci maddesindeki vuzuha muğayereti ve gerçi şekil kanunu medeninin 26 ıncı maddesine temas etmekte ise de kavanini hususiyeden olan nufuz kanununa tevfikan teşekkül etmiş bir mahkemenin hususî ve bu kanunla mukayyet olması lâzım geleceği ve kavanini umumiyeden ve hem de muahhar tarihli bulunan kanunu medenideki davaları rüyet ve tetkikte vazifedar olamıyacağı sebepleri ile nakzı vaki varit ve ittiba hakkındaki mütalea şayanı kabul olmadığından hükümde ısrara karar verilmiştir.

Temyiz eden: Osan.

Temyiz lâyıhası hülâsası: Temyizen gösterilen nakız kararına ittiba lâzım gelirken gayri kanunî sebeplere istinaden hüküm verilmesi kanuna mugayir olduğundan bu hükmün de nakzı istenmiştir.

TEMYİZ KARARI

Hukuk hey'eti umumiyesince bittetkik müddeti içinde temyiz olunan son hükmün ısrarı mütazammın olduğu anlaşıldıktan ve dosyadaki kâatlar okunduktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Dava tashihi isim mahiyetinde olmadığı cihetle hükmü ahir usulü kanuna uyğun olup temyizen dermeyan edilen itirazlar varit olmadığından reddile hükmü mezkûrun tastikına 2-3-932 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

* * *

Tashihi kayt – Muvazaa

K. Tarihi: 25-6-931 No. 103

T. Müddei: Emine Şevkiye ve Fatma Şükriye Hanımlar.

Müddeaaleyh: Naim Bey.

Dava : Eşhası sairenin haczından vikaye maksadı ile müddeaaleyhe ferağ eyledikleri hudut ve mevkileri malûm emvali gayri menkule kayıtlarının namlarına tashih ve tescilini talepten ibarettir.

Kararın hulâsası: Muvazaa suretile yapıldığı anlaşılan ferağın iptali ile emvali müddeabihanın müddeiyeler namına tashihine dair verilen hüküm indettemyiz: Müdafaaten vukuu iddia olunan akti bey'in kanunu medeninin neşrinden mukaddem 330 ve 341 tarihlerinde vuku bulmuş olduğu sureti cereyanı muhakemeden anlaşılmasına ve tasarruf kanununun dördüncü maddesile kanunu medeninin sureti meriyet ve şekli tatbiki hakkındaki kanunun birinci maddesi sarahatlarına nazaran açıkça müdafaa şeklinde olup kabiliyeti istimaiyesi olmayan bu davanın doğrudan doğruya reddi iktiza ederken mahkemece bu cihet düşünülmiyerek kabul ve rüyetile müdafaanın sübutundan bilbahis kaydı tashih edilecek emlâkin fıkrai hükmiyede cins ve nevileri dahi gösterilmeksizin kaydının müddeiler namına tashihine hükmedilmesinden naşi bozulmakla yeniden yapılan muhakeme neticesinde kanunu medeninin 7 inci maddesi ahkâmı zımnen ahkâmı sabıkadan olan tasarruf kanununun 4üncü maddesini lâğvetmiş olduğu cihetle dava şayanı istima bulunduğu beyanile ısrar edilmiştir.

Duruşma suretile temyiz eden: Hüseyin Naim Bey.

Temyiz kararı

Duruşma için tayin olunan 17-2-932 tarihine müsadif çarşamba günü vakti muayyeninde mümeyyiz Hüseyin Naim Bay namına dosyasında mevcut vekâletnameye müsteniden Eskişehir avukatlarından İsmail Hakkı ve mümeyyezünaleyhler Emine Şevkiye ve Fatma Şükriye Hanımlar namına da avukat Salih Zühtü ve Vasıf beyler bilvurut hukuk heyeti umumiyesince iki taraf vekillerinin izahatı şifahiyeleri istima edil-

543

dikten ve dosyadaki kâğıtlar okundnktan sonra icabı teemmül olundu: Nısabı karar hasıl olmadığı cihetle bizzarure vakti ahare taliki tensip ve vekili mumaileyhime usulen tefhim olunmuştur.

Bu gün teşekkül eden hukuk heyeti umumiyesinde evrakı dava yeniden okunarak icabı görüşülüp düşünüldü.

Muvazaa olduğu iddia olunan ferağı kat'i kanunu medeninin mer'iyetinden evvel vukubulmuş olmasına göre tasarruf kanununun 4 üncü maddesine müstenit olan bozma kararı varit olup uymak lâzım iken ısrar edilmesi kanuna muhalif olduğundan son hükmün dahi bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz harcının sonradan haksız çıkacak taraftan alınmasına 9-3-932 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

* * *

Miras hissesi — Men'i müdahele

Mahkemesi: Beyşehir asliye hukuk hâkimliği

Kararın tarihi: 25-6-931

Kararın No. 346

Müddei: Zeliha ve hüseyin vekili İkbal efendi

Müddea aleyh Hacı Hasan vekili Tevfik efendi.

Temyiz edilen Hükmün hulâsası: Zeliha ve Hüseyin ile hacı Hasan efendi arasındaki hissei irsiyeye vaki müdahalenin men'i davasının icra kılınan muhakeme ve tarafeynin iddia ve müdafaatı neticesinde: 330 senesinde vefat eden Haticenin silsilei veraseti ilâmda gösterilen veresesine münhasır olup müteveffiyenin menkul ve gayri menkul mallarına vaziülyet bulunduğunu müddeaaleyh bilikrar yalnız müddeabihten bir kısmının murisi Hatice ile müddeaaleyhin kendi babası hacı Ömerden mevrus olduğunu ve hacı Ömerden mevrus mallardan dahi ıslahen hissesinin tezyidini dermeyan etmiş ise de iddiası tezyidi davayi haiz olmasına

mebni bu hususun reddine ve gayri menkullerden terhin olunduğu beyan edilen kısmının tarihi terhininden mer'i tasarruf kanununa muhalif olması cihetile para hakkında ikamei davada muhtariyetine ve osmanın olduğu ikrarile anlaşılan gayri menkul ile iki döşek iki yorgan ve dört adet küp davacı Hüseyin ile gaip hacı İbrahime kayyim olan kızına ait olmasına göre bu kısma dair müddeaaleyhin müdahalesinin men'ine ve döşek ve yorgan ve küp mevcut ise aynen değil ise bedellerinin müddeaaleyhten alınarak davacılara verilmesine keza ikrarile sabit olan şalvar ve bir tas ve üç adet koyun ve bir koç ve gayri menkulden bağ ilâmda yazılı sehm üzerine davacilara teslimine ve maada müddeabih hakkında teklif olunan yemini müddeaaleyh kabul ve icra eylemesine mebni davacıların bu hususlaki müddealarının reddine karar verildiği beyanından ibarettir.

Temyiz eden: her iki taraf temyiz etmiştir.

Temyiz kararı

Temyiz istidanamelerinin müddeti içinde ita ve kaydedilmiş olduğu görülüp kabulü ittifakla kararlaştırıldıktan ve dosyadaki evrak okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü.

Temyiz müstedilerinden Hasanın temyiz lâyihasında serdettiği itirazat hükmün müstenit olduğu esbabı mucibeye nazaran gayri varit olduğundan reddine ve diğer temyiz müstedilerinden Hüseyin ve Zelihanın temyizlerine gelince müteveffa Osmana ait emvali gayrimenkule müddeaaleyhten alınarak müddeilere teslimine karar verilmiş olmasına ve müddeabih hane mezkûr emvali gayrimenkule fıkrasında dahil bulunmasına göre hanenin hükümde zikredilmediğine müteallik itirazları varit değilse de müteveffa Haticeye babası

Ömerden irsen intikal eden emvalden dahi müddeilerin hissei irsiye talebi davayi tezyit mahiyetinde olmadığı halde tezyidi dava mahiyetinde telâkki edilerek o yolda karar verilmesi usul ve kanuna muhalif ve nakız talebi bu itibarla varit olduğundan mümeyyezünbih hükmün H. U. M. kanununun 428 inci meddesine tevfikan bu noktadan nakzına ve aşağıda yazılı temyiz masraflarının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 3-3-932 tarihinde ittifakla karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas: 107
İkinci Hukuk Dairesi Karar: 508

* * *

Şuf'a hakkı

Mahkemesi: Malatya asliye H.

Kararın tarihi: 21-6-931 No. 403/314

T. müddei Fatma hanım.

Müddeaaleyh: İbrahim Rifat efendi.

Dava hulâsası: Şayıan mutasarrıf oldukları hane ve bağçedeki hissesine müşariklerinden kardeşi Abdullah, İbrahim Rifat efendiye terhin etmiş ve borcunu ödemediğinden bilmüzayede mumaileyh İbrahim Rifat efendiye ihale edilmiş olduğundan bihasebişşuf'a bedeli misli ile namına tashihini istemiştir.

Kararın hulâsası: Davacının kardeşi Abdullahın hissesinin müddea aleyhten aldığı paraya mukabil terhin ettiği ve borcunu ödeyemediğinden dolayı bilmüzayede müddeaaleyhe

ihale edildiği icra dosyasının celp ve tetkikinden anlaşılmasına ve bu gibi sahibinin arzu ve iradesile satılmayup borçlunun borcundan dolayı icraen açık artırma suretile satılan merhun gayri menkullerde satmak tabirinin kanunî vasfı gayri mevcut olup şuf'a hakkı mevzuu bahis olmayacağına binaen davanın reddine dair verilen hüküm indettemyiz:

Hukuk usulü muhakemeleri kanununun 571 ve 572 nci maddelerine göre müzayede ile satılan gayri menkullerde şuf'a hakkının kanunen kabul edildiği anlaşılmakta bulunduğundan davacının bu maddelerde muharrer müddet zarfında dava edüp etmediğinin tetkikile tebeyyün edecek hale göre hüküm verilmek icap ederken mücerret borçtan dolayi satılan mahalde şuf'a hakkı mevzuu behs olmayacağından bahisle reddi davaya karar verilmesinin yolsuzluğundan naşi bozulması üzerine yeniden yapılan muhakeme neticesinde: Davacının kardeşi Abdullahın borcunu ademi tesviyesinden dolayı icra dairesince alacaklı mevkiinde bulunan müddea aleyhin talebi üzerine ve borçlunun rızası hilâfına satılmış olduğu beyanile eski hükümde ısrara karar verilmiştir.

Temyiz eden: Fatma H.

Temyiz kararı

Hukuk heyeti umumiyesinde bittetkik: Israrı mutazammın olan son hükmün müddetinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü:

Hukuk usulü muhakemeleri kanununun 572 nci maddesi sarahatı veçhile müzayede ile satilan gayri menkullerde de şuf'a hakkı kabul edilmiş olması hasebile müddet hakkında tahkikat icrası lüzumunu tazammun eden bozma sebebi varit

olup uymak lâzım iken gayri kanunî mütalâat serdile ısrar edilmesi kanuna muhalif olduğundan son hükmün dahi bozulmasına ve aşağıda yazılı temyiz masrafının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 24-2-932 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas No : 1/9

Hukuk Heyeti Umumiyesi Karar No : 5

* * *

İbtal talebi – Kablelhacir tasarruflar

Mahkemesi : İstanbul Asliye mahkemesi birinci ticaret dairesi.

Kararın tarihi : 9 mayıs 931 No. 161

T. müddei : Jak Kamhi efendi vasiyesi madam Klâra vekili avukat Sadettin Ferit bey

Müddeaaleyh : Felemenk Bahrisefit bankası müşavirlerinden Safa bey.

Temyiz edilen fıkrai hükmiyenin hulâsası : Müdayene senedi resmisi ile 47470 lira 35 kuruş borç ikrar edip, mutasarrıfı bulunduğu mevkileri malûm gayri menkul emvaldeki hisselerini teminat irae eden Jak Kamhi efendinin tarihi akitte matuh olduğundan bilbahis, zikredilen müdayene senedinin iptali ve müddeaaleyhin bu senede müsteniden icraen vaki muaraza ve müdahalesinin men'i talebile müddeiye

vekili tarafından ikame olunan dava üzerine icra kılınan tetkikat ve muhakeme neticesinde; Hini muamelede Jak Kamhi efendinin matuh olduğu sabit olmadığından ve saireden bahisle davanın reddine karar verilmiştir.

Temyiz ve izahatı şifahiye ahzını talep eden: Jak Kamhi efendi vasiyesi madam Klara vekili Sadettin Ferit bey.

Temyiz kararı

Sebkeden talebe mebni tayin kılınan günde müsted'iyei temyiz namına avukat Sadettin Ferit ve Ali Kemal ve mümeyyezünaleyh tarafından avukat Feyzi beyler mübrez ve evrak meyanında mevcut vekâletnamelerine müsteniden gelip, müddeti temyiz hakkında mümeyyezün aleyh vekilinin bir diyeceği olmadığı ve temyiz istidasının mehli kanunî zarfında ita ve kaydedildiği anlaşıldıktan ve hazır bulunan tarafeyn vekillerinin verdikleri izahatı şifahiye istima olunduktan sonra vaktin ademi müsaadesine binaen, bu bapta tetkikatı lâzime icrasile karar ittihazı hususunun ahar bir güne taliki tensip kılınmış idi. Ahiren mümeyyezünbih ilâm, evrakı hükmiye ve temyiziye ile birlikte mütalea ve tetkik ve icabı keyfiyet müzakere olundukta:

Kararı mahkemede zikir ve ityan olunan esbabı mucibe hadiseye muvafık ve mutabık bulunmakla beraber mümeyyizin iddiası veçhile davayı hazırada mecelle ahkâmının tatbiki kabul olunduğu takdirde dahi, gerek 19 ağustos 341 ve gerek 9 kânunuevvel 928 tarihli tıbbı adlî raporlarında Jak Kamhi efendinin belâhete yakın derecede sehafeti akliyeye müptelâ ve sadedil olduğu muharrer bulunmuş ve mezkûr raporlarda münderiç bulunan işbu tavsif, mülga mecellenin 946 ncı maddesinde musarrah olduğu üzere sefihin tarifine dahil olup, mumaileyhin matuh olduğu hakkında hiç bir vesikai fenniye mevcut olmamasına göre, hakkında sefihe

müterettip ahkâmın tatbiki zarurî ve anifüzzikir mecellenin 991 nci maddesinde ise, sefihin kablelhacir vaki tasarrufatının sair nasın tasarrufatı gibi makbul ve muteber olacağı zikir ve tasrih edilmiş olmasına ve senet bedelinin Jak Kamhi efendinin esamisi muayyen bankalara olan deyninin, dayinin hesabına geçirilmek suretile tediye edildiği mütehakkak ve fen ve ihtisasa taallûk eden bu kabil hususatın ancak fennî vesaikle isbatı kanunen muktazi bulunmasına binaen, temyizen dermeyan olunan itirazat varit olmadığından reddile usul ve kanuna muvafık olan hükmün tasdikına ve zirde müfredatı murakkam masarifi temyiziyenin müstediye aidiyetine 2-3-932 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

Türk Temyiz Mahkemesi Esas No: 2595

Ticaret Dairesi Karar No: 260